АЛИНА АЖЬИԤХА
БАДРАӘ АӚЗБА
АЛЬБИНА АНҞӘАБԤХА
АБЗАГӘ АӘАЛԌЬБА
ЛИКА АГРԤХА
ДМИТРИ ГАБЕЛИА

АЗАЗА АРЫЦҞӘА

САИДА ҲАЦЬЫМԤХА
АЛХАС ЧХАМАЛИА
АДГӘЫР ГӘЫНБА
ЏЬАМБУЛ ИНЦЬГИА
НАУР ГАРМЕЛИА
АЛХАС ҚАԤШЬ

Аҟәа – 2015

УДК 821.35
ББК 84 (5 Абх) 6–5
Д 41

Аӡаӡа арыцқәа. Аҿарацәа иалкаау рҩымҭақәа.
Аҟәа. – Акьыԥхь аҩны. – 2015. – 212 д.
Г/р 978-5-111-07-02015.

Ашацкыра аамҭа насыԥны иԥхьаӡаны, ҳгәы иаҭаххеит, аԥсабара аԥсы ахазԥо аӡаӡарыцқәа реиԥш ҳрыхӡызааауа абри ашәҟәаҿы еидаҳкыларц иахьа аԥсуа литература еихазҳаша ашәҟәыҩцәа ҿарацәа иалкаау рҩымҭақәа.

Уаанӡа, арҭ авторцәа алитературатә клуб «Ажәа» ашҭа иҭагылазтгьы, уажәшьҭа иаамҭоуп ҳәа иҳаԥхьазоит уи ашҭа агәашәқәа аартны алитература адәеиужь ду ахь амҩа рықәԥара.

Ҳарҿиаҩцәа рхыԥхьазараҿы иҟоуп зҩымҭақәа хаз шәҟәны иҭзыжьхьоу, иара убас, ҳтәылаҿы иҭыԥуа апериодикатә кьыԥхь аҿы изныкымкәа зырҿиамҭақәа шәрыԥхьахьо. Урҭ иреигьу ҳәа иҳаԥхьазо аалхны, иныҳәа-ныԥхьаны, даҽазныкгьы аԥхьаҩ иудаҳгалоит.

Ашәҟәы аиқәыршәаҩцәа

Аиқәыршәаҩцәа:
Е. Коӷониаԥҳа,
Д. Габелиа

Аредактор:
Ан. Лагәлаа

Акорректор:
Р. Коӷониаԥҳа

АЛИНА АЖЬИԤҲА

1989

* * *

Сӡамҩа зыгәӡуаз ақәа рыцқәа
Шыхьшәашәаз здырит,
Сылаӷырӡ акәын ицаз…
Ахәарақәа иснуҵаз анухроуп,
Аԥсҭазаара ԥсҭыхроуп сымҳәарцаз,
Сааныжьны уанца.

* * *

Ҳаиԥырҵра аамҭа –
Амра аҭашәамҭаз
Ажәҩан амцаԥшь ацразшәа
Ибылуан…
Ахаара инужьыз
Адгьыл иазкӡомызт,
Сара исызхаӡомызт,
Ашҭа ҭбаа иқәиаауаз ашәҭқәа
Срыхәҭакны
Сииуан…
Амра ҭашәааанӡа
Ҳгәыдеибакылар ауазҭгьы,
Ажәҩан иазнымкылаз ахаара сықәҭәо
Сӡыҭуан.

* * *

Нас уажәыгь иуҭахӡами сбара?..
Ихьанҭазаргьы, еиҵьми уааԥшыр!
Сара исылшоит уара уҭархара,
Аха ухәышәтәра сылшом, усхәыр!..

Ҳара ҳаибашьра иамҵәеит ахгьы,
Ҳабџьар жьакцеит, ҳааԥсеит ҳхаҭақәа.
Аха ҳреигӡама, иҳаршәт ҳагәқәагьы,
Шьҭа еидкьыслеит ҳәа башоуп ҳнапқәа…

Уаанӡа улаԥш ансхьысуаз сарԥхон,
Нас издыруан иштаҵәҟьаз сыԥсы…
Мҩак ҳанеицаныз амра ҳхаԥхон,
Шьҭа ҳа ҳашьҭақәа арӡуеит асы.

* * *

Сҩыза, уабацеи?
Уабаҟоу?
Ақалақь уда иҭацәуп.
Бзиоуп, уцазааит сымбакәа…
Амала Аҟәа,
Излаугәаҕьи Аҟәа?
Аҟәа – ҳанасыҧ шкәакәа,
Бзиа узбо ҭыҧҳаҵас иузыҧшуп.
Иахьа афбатәи мшуп,
Сгәы уҭашуп…

* * *

Баша сыҟан сузыҧшны,
Сузыҧшын егьа унхаргьы.
Схәыцра, сгәыҕрақәа зегь шьны,
Ажәак уасҳәомызт сгәы нхаргьы.
Жәҩанаҿ аеҵәақәа ӡыҭуеит,
Иҟалап сҟазшьа сыҧсахзар..
Даҽазнык убжьы саҳарцаз,
Сара сҟынӡа уи ааӡарцаз,
Уаҳа изури, сҵаауеит?

Нас мышкызны сгәы еиқәтәаап,
Сыззыҧшыз уара усхаршҭны,
Сгәы еиқәҳәаалан ҧхьаҟа сцап,
Ҧхьаҟа сцап разҟымҩак алхны.
Ҧыҭрак аамҭа цаны,
Ус машәыршәа зны ҳаиқәшәаргьы,
Усымбошәа сувсны сцаргьы,
Ма усзымдырит ҳәа сҳәаргьы,
Уара иузычҳарым сбаны…

* * *

Уааҟәымҵзакәа исоуҳәоз ажәақәа
Схырымхит, схы рымгеит…
Аха рыҧхара неит сгәаҵанӡа,
Ажәҩан салан, сҧыруан.
Ақәа иарҿыхаз аҧсабарагьы,
Иаӡбалон ашәақәа,
Аҭак шуҭатәу сазхәыцуамызт,
Сгәы раҳаҭны сӡырҩуан…

Ҳаицны ҳазнысуаз ари ақалақь
Амҩақәа, аблақәа
Уажә схала сшыҟоу рбар, сышныҟәауа,
Даара иҵьаршьошәа збоит.
Ашьшьыҳәа снеиуеит, сылаҧш кыдхало,
Аҧҟақәа срыхәаҧшуа.
Уааҟәымҵзакәа исоуҳәоз ажәақәа
Шьҭа гәаныла исҳәоит…

АЛИНА АЖЬИҦҲА

Аиҭагақәа

Станислав Лакоба
Ажәабжьқәа

АСААҬ

Иаалырҟьан зҿаазхаз аҧша ауаҩ изқәала ишәҭцатәы еиқәаҵәа ҭырчааны, амшынахь иханы дагеит. Ауаҩы амшынахь инапы рханы, аҳауаҿ ацәқәырҧақәа рнапсыргәыҵа ҭбаа ааникылеит. Аха ауаҩи амшыни раҧсшәеибыҳәара иаҧырхагахеит урҭ ирхаҧыруаз аҷныш.

– Сара саныхәыҷыз Аамҭа Ашьҩы ҳәа ахьӡ схырҵеит, ҳқыҭаҿ раҧхьаӡатәи асааҭ машәырла исцәыҧҿеит азы, – аиҭаҳәара даҿын ауаҩы, инапы иахаз асааҭ аҵга еиқәаҵәа дахәаҧшуа. – Уи ашьҭахь сзиндырҩын ҳәа сыҟоуп, нас

сҭаацәарахеит, анаҩс сабын, сеибашьҩын, сҭәанчаҩын…

Аррамаҭҵура данахысуаз аамҭа аҟнытә аҭаҳмада игәалашәараҿ инхаз хҭыс затҵәык акәын: дара рырхәҭахь еинрал дук иаара ԗеазыҟартҵон, асолдатцәа шьац ҧшшәыла ашьац шәшәы ҳәа адтца анрырҭа.

– Иубома, аҟәара ахаҳәқәа шаҟа ижьакцаз? – иҳәеит ауаҩы, иҟамыз аӡә иахь ихы нарханы. Нас аҧсыӡ асахьа зныз банка ҭацәык аашьҭихын, аҧслымӡ ала ирҭәны аҩныҟа игеит.

– Ари аҵәа салызхуа ссааҭ ауп, – иҳәан, аҭаҳмада илацәа нҭааит.

…Аишәа иқәыз амҳаҭцәқәа ицырцыруаз асаркьалых ваза иакәшо иалагеит. Амҳаҭцәқәа есааира иццакуа аҳауаҿ агьежькәа шҭырхуаз, иаалырҟьаны исаркьахан аваза иҭаприт. Урҭ ахыгьежьуаз аҭыпаҿы иҟапшьны агьежь ашьҭа анхалеит. Уи агьежь иааҵьоушьаратәы ииашаны асахьа ҭыхын. Абри даазхәыцхьан еипш, абырг инапаҿы ациркуль ҟалеит. Абни ашьҭа иақәыршәаны акырынтә агьежь ҭихырц далагон, аха акгьы алтҵуамызт, ицәыблаҟьон: ациркуль ихы иархәаны иҭихуаз агьежькәа егьи агьежь иаҿырҧшны урыхәапшыр даара икьаҳәын, аганкәа хьырвырӡа, изеиҟарахомызт.

– Мшәан, изакәызеи нас агьежь? – иҧхыӡ дазхәыцуа ихы дазтцааит ауаҩы. – Аӡә напыла иҭихырц дшаҿу ианиқәымҿиалак, ациркуль ухы иархәа ҳәа иаххәоит. Ациркули агьежьи?.. Асааҭи ахыцкәеи угәаладыршәоит.

Шьыжьла уи «асааҭ» абжьы даанарҧшуан, нас амшын ахь дцон алабакәеи, аҧаҭлыкакәеи, еиуеиҧшым ацахажәқәеи, ахәмарга ԥеыхақәеи иҟәшәарц азы. Урҭ зегьы еизганы аҵаҿы ишьҭаитцон, нас иаразнак ихашҭуан. Уажәы-уажәы аҭаҳмада иуацәа уи еидикылакәаз зегьы маӡала иҩныганы икарыжьуан. Аха иара еиҭахгьы ауаа рыпсҭазаара иаҟәырчахаз аминуҭкәеи, асааҭкәеи, ашықәсқәеи рыла аца ирҭәуан.

– Абри зегь зеидукылои, саб? – диазтцаауан ичкәын. Аха ауаҩы ҿымҭкәа иконсервтә банка дахәаҧшуан, нас амшын ахь дыццакуан. Амшын даргәаҭеиуан иара, ҳәаа змам уи асаркьа аиатцәара цкьа иахылтцуаз алашара даршанхон, анкьа зны данхәыҷыз иҧиеыз асаркьа тцҩа змам аҧеыхакәа ирылхызшәа ибон… Ауаҩы аҟәара дыкәланы дышнеиуаз, амшын ахаҳәқәа ҭазыпсоз аҷкәынцәа анибалак наҟ иҧхаитцон.

– Ус ҟашәымтцан, амшын ԥсуеит, – дгәытҟьаԥсытҟьаха рызҿиҭуан иара.

Ахәычқәа уи ииҳәоз иазызырҩӡомызт, ичч‑ихәмаруа ахаҳәқәа шдыршәыц идыршәуан. Аҭаҳмада аҟәара иҽыкәыжьны атцәыуара далагон, нас имчқәа еизганы, амшын ахь дҳәазаны ддәықәлон. Амшын-ӡы напыла ирҕәҕәаны икырц далагон, асаркьа аԥҽыха акәызшәа, нас «ихәыз» инапы ҿаиҳәон.

Ақәа анлеиуаз амшқәа рзы ақалаҟь зегьы амшын афҩы ианамҽханакуаз, уи аԥслышқәа рытцаҟа атәара бзиа ибон, ус аамҭа ихигон. Аха зны ақәаршҩы убас иҕәҕәахан, атцлақәа рымтцан дахьтәаз аҟнытә дыԥханатцеит ауаҩы, нас аарла акы игәалашәазшәа, ҩны шкәакәак ахьгылаз аҭыԥахь деихеит. Аҩны ахышәқәа ытцарбаҟа иаркын, аха иара уи изеилымкааушәа, ишьаппынтцақәа дрықәгыланы, деихачч ааҩнутцҟа иҟоу аӡәы акы иирбон, аӡәы дкылкааны дихәаԥшуазшәа ҟаитцон, арахь дхьаирԥшырц иҭахын, изҿиҭырц далагон. Нас даара акыр дааиԥхьхәыцын, ибжьы рхәычны иҳәеит: «Абра издыруа ԥҳәызбак дынхоит ҳәа сыҟоуп».

Амшын аҟәараҿы уаҩ дыҟамызт.

Ауаҩы игага злаӡуаз ақәаршҩы асаркьа даныԥшылон.

– Шәара иԥҽыз асааҭ ахыцқәа шәоуп, ауаа! – дыҳәҳәон уи ибааӡаз аҭацәырахь.

– Ари закәыхи уажә иихәыцыз, – ицәаз аҭаҳмада даалырԥшыр ҳәа дшәаны ԥҳәызбак лыбжьы ытцакны иааган, иханы икәгылаз аԥслымӡ зҭаз абанка ныкәылхит.

Абжьааԥнеиԥш ашацкыра ауаҩ иуада ианыныҩнала, «исааҭ» абжьы мгаӡацызт, ацәа дзалымтцӡеит, дшыцәаз дыцәан…

АКАМБАШЬ

Ашьыжь шааӡа ашьразы иааргеит иара. Аҩызцәа ирыдкыланы. Акәац-комбинат аштаҿы еизырцаз акамбашьқәа ажәытәан амфитеатр аренахь иқәырҵоз атәцәа-агладиаторцәа иреиԥшын. Иԥшӡаӡа, ишьшьылаҳаӡа иҟан акамбашьқәа, ахәаԥшшәы рхьыкәкәа, рыблақәа ҭпыж-ҭпыжӡа, рыхқәа ҟәазны.

Ари аштаҿы изакәызаалак ҳаскьынкгьы, шәҭыцкгьы иазҳауамызт – иахьабалак ҟьашьыран, абыб ықәҷын. Ауаагьы мгәылыҿӡа, рқьышәқәа жәпаӡа, аԥхӡы рылхәхәа акәын ишыҟаз. Аха ари аԥхӡи абыби акамбашьқәа уааӡа изшьцылахьаз, ибзианы ирдыруаз ракәымызт, зынӡа ирыцәтәымын. Иҵарӡа ихыз аҳәызба дуқәа мацара ракәын араҟа ицқьаз, иагьыцырцыруаз, уаҳа акымзарак. Ара аԥсрагьы даҽакын: лассы иааиуамызт, ибааԥсӡан, ахәыҳаракырақәа рҿы инхоз, асахҭан ҭра иҭаҵаны аҳәызба хәыҷқәа ныҟәызгоз ауаа рҟынтә аԥсра еиԥшымызт. Урҭ акамбашьқәа ирзеилкаауаз абызшәала иныҳәа-ныԥхьон, рыхәдақәа ршьышьуан, аџьыка рҿарҵон, абатқәа аӡы ддыржәуан. Нас ахьчацәа рхәыҷқәа рҟәаҟәа иқәтәаны инеи-ааиларгьы руан, ажәҩан ахаҿы акьысра иазгәышьуа. Уаҟа акамбашьқәа ршьуазаргьы, даара бзиа ибаны, ирыхӡыӡааны ирызнеиуан, нас ашьтәа ахаҭа иныҳәо иажәақәа ишырзыӡырҩуа, инапқәа ишрыхәаԥшуа ишанханы иааҭгылон. Аҳәызба аҿы ахәда ианынахьыслак, аҽны ирзеиҭарҳәаз алакә ԥхыӡыла избо ахәыҷқәа реиԥш, маҷк иҭрысуан ауп, уаҳа акгьы…

Урҭ ашьшьыҳәа иааскьон. Аӡәи-аӡәи еишьҭагыланы. Ашьа шәытақәа ирганы иҟаз ахалаҭ ҟьашьқәа рышәҵаны. Акамбашь ашьапқәа шахала иҿаҳәаны икарыжьуан. Нас аразина магәқәа ишьаҵаны даауан аӡәы, акамбашь ахәда ԥиҟарц. Иаԥиҟалак ашьҭахь, ҷыдала ирхианы имаз аҵәца ааҭыганы, иалҵәрааны ацара иалагоз шьала ирҭәны даҵышьшь ижәуан, игәарԥхаӡаны. Уи Аџьа аветеран ҳәа ахьӡ иман, аҭәанчарахьы дцеижьҭеигьы акрааҵуан, аха аусурахь даауан зегь акоуп. Зқьыла арахә инапы иҵигахьан. Зегь раҵкыс бзиа ибаны иишьуаз, зегь раасҭа ахьаа зныруаз

акамбашьқәеи аҽқәеи ракәын. Ари ауаҩ изанааҭ гәыкала бзиа ибаҵәҟьон, дагьалаҽхәон зегьы ирылшом ҳәа. Уи ада уаҳа даҽа ускгьы издыруамызт. Акыршықәсазтәи иааԥсаразы аорденгьы ианаршьеит. Абас уажәраанӡа дыштәанчаҩугьы акомбинат ахь дааны, анкьеиԥш напыла араҳә ишьуан, афымцатә ҳәызбақәа ихы иамырхәаӡакәа. Аҩны ихы изыҩнакӡомызт, иара итәала араҳә гәхьааигон. Акыраамҭа аусутә аныҟамлалак, даара игәы каҳауан, игәалаҟара зынӡа ибжьысуан, ихы ахьигара изымдыруа дықәхон. Аха иахьеиԥш, акамбашьқәа анаарцалак амшқәа иара изы ныҳәа дуун. Лымкаала бзиа ибон уажәы ишыршьуа еилызкаауаз акамбашьқәа рҵәыуара, ажьыргәыцқәа реиԥш иҟәаз-ҟәазӡа рылаӷырӡ анкаҭәоз. Аҵәыуара ахәыҭ-хәыҭбыжь акәын иуаҳауаз... Уи аамҭаз иара иааира дук згаз еиԥш ихы ибон, акамбашьқәа зынӡа ишәарҭам, злеишәа цәгьам рахәуп ҳәа ыршаҳаҭуа. Аус ахьынӡаиуаз ашықәс дуқәа ирылагӡаны ахаангьы камбашьк алеишәа цәырнаго, аҽеинамҭо иҟамлацызт. Убри аҟнытә иара агәра ганы дыҟан акамбашьқәа зегь рааста аԥсра зҽанызраало, злеишәа ҵьбарам ԥстәқәоуп ҳәа.

Амра ҩхашлан абыби ашьеи рыла ихҟьаз ашҭа иҭаԥхеит. Егьырҭ зегь ршьхьан. Камбашь заҵәык ахала инханы иҟан. Ашьапқәа шахала иҿаҳәаны ҭынч адгьыл аҿы ишьҭан иара. Ауаҩы иҽылаирҟәын, акамбашь ахәда иазырханы аҳәызба ирмазеит. Ус, еимгеимцарак иалагӡаны ашьапқәа злаҿаҳәаз ашахақәа ԥыҵәҵәеит, араҳәыц ԥақәа реиԥш, акамбашь зкыз ауаагьы шәаны иадԥеит. Акамбашь ду алақәа цәырқшаԥаны, агәы аҭҳараҳәа еисуа, аҳәызба кны ишьҭаз ауаҩы кьаҿ ихагылан. Амч ду иамаз ала атәыҩақәа дырхаҵаны хыла дҩышьҭнахын, адгьыл дықәнажьт. Нас еиҭа даашьҭнахын, дырҩегьых дыршәны дканажьт.

Акамбашь қыҵьқыҵьуан. Бетон баагәарала иҭахкааз ашҭа иакәшон. Абетон ҭыӡқәа ҵьарак аҵыр иалхыз агәашә рҿан. Акамбашь ыҩны ишамчыз хыла уи агәашә иасит. Агәашә акыр иҿыжит, аха имаатит. Акамбашь атәыҩақәа иубаратәы икьаҳәхеит, ахы иалҵуаз ашьа аблақәа ирхыҵәалон. Уи акәхеит, акамбашь даҽа ԥыҭк иаанаскьан, еиҭахгьы иҩны, амчи агәаҕи зегь еизганы аихатә гәашә ианас, агәашә ҩбаны иааимҟьеит.

Уажәшьҭа ахақәиҭра аман, асаба зынчылаз амҩаду ианыршәаланы амшын аганахь еиханы ицон. Амшын аҽанҭанажь, адгьыли ауааи наҟ хара иныжьны иӡсо есааира инаскьон.

Омар Беиҕәаа

АСҬАМПЫЛТӘИ АԤСУА ИБЖЬЫ

Амшын еиқәа сыҽԥынгылауп –
Иасымша нырцә сыԥшыуа.
Мышыи ҭцареи зегьы ыисуеит –
Рыԥба ыҟам са сзынхьуа.

Сгәы-сгәаҭцәа нырцәҟа иынхаит,
Сзыӡысауам, сызԥыруам,
Згәахәтәы иахьӡау ргәырҕьабжьы нгао,
Сара сгәы хәуп, схьаа тәауам.

Мрагыларантәи ԥшак аасысыр –
Рыԥсы алаушь ҳәа сахәауеит.
Мрагыла ицао ԥшак аасысыр –
«Сымшра рызга!» – ҳәа сҭцәаауеит.

Амшынанырцә иыҽԥынгылау,
Сан, абааԥсы, бгәы камҳааит,

Сгәыдыбкыларцы бнап еитцыхыу
Бгәы каҳаны ихьамыҩрааит!

Быҷкәын сара, ччара зхашҭыз,
Бгәыҳәпцы схы нкыдтцаны –
Атцәыуара зны сақәитҭхар –
Саагәыдыбкылап срыгәҕәаны.

Сзымӡысауо, сзымпцыруа,
Мшыни жәҩани саиааины,
Арсӡа ицарым, аамҭак ааиып,
Саагәыдыбкылап срыгәҕәаны.

Згәаҕь мпцысуа ирыцхырааҩыу
Аамҭеи гәаҕьи ҳахәаны,
Зны ҳаиндыриап, иабацарыи,
Саагәыдыбкылап срыгәҕәаны.

Быҷкәын сара, ччара зхашҭыз,
Бгәыҳәпцы схы надтцаны,
Атцәыуара зны сақәитҭхар,
Саагәыдыбкылап срыгәҕәаны.

1968 ш., декабр25, Истамбул

ГОЛОС АБХАЗА
ИЗ СТАМБУЛА

И снова у берега моря
Стою и смотрю я за даль.
Не меньше становится горя,
Ах, мне бы, как птице, но жаль!

За морем оставил я душу,
Его не проплыть, не пройти.
Я радости, смеха не слышу,
Я с раненым сердцем в груди.

Подует ли ветер с Востока,
Его вопрошаю с мольбой:
Как братьям моим живется?
Пошли благодать им с собой.

Пусть сердце твое не устанет,
Родная на Родине мать,
Когда ко мне руки протянешь
За море, чтоб сына обнять.

Твой сын, я забыл, как смеяться,
Тихонько поплакать хочу.
К груди твоей крепко прижаться,
С любовью склониться к плечу.

Но как одолеть море с небом?
Не бросить мне эти края.
Все верю я, ближе мгновенье,
Когда ты обнимешь меня.

Мы сможем, мы выстоим бремя,
Пока в жилах кровь не уснет,
Мы встретимся в лучшее время.
Кавказ сыновей своих ждет.

Фазиль Искандер

* * *

Отяжелел, обрюзг, одряб,
Душа не шевелится.
И даже зрением ослаб,
Не различаю лица
Друзей, врагов, людей вообще,
И болью отдает в плече
Попытка жить и длиться.
…Так морем выброшенный краб
Стараньем перебитых лап
В пучину моря тщится…
Отяжелел, обрюзг, одряб,
Душа не шевелится.

* * *

Ахәыжәцәа схалеит, схьанҭахеит,
Цәгьала сыҧсы еивызгоит,
Ирыгхо сыблақәагьы цеит,
Избом дсаӷоу, дысҩызоу
Игылоу ауаҩ сааигәа,
Ахьаа рҭалеит смахәҿақәа.
Аҧсҭазаара сгәазыҳәоит.
Са сеиҧшуп аҵәқәырҧ иаанагаз
Адыӷачиа, зшьаҧқәа ҧҵәҵәаз,
Амшын иазцарц игәыхьуа.
Сажәит, скычит, сагьхьанҭахеит,
Аарла сыҧсы еивызгоит…

Таиф Аҵьба

АЦӘЫКӘБАР ХӘЫҶ

Ҩаҧхьа схала сынкахәыцуа сыбзыҧшуп,
Аетцәақәа рыбла азатцахьтә исзыҧшуп.

Ҩаҧхьа схала амахә хьынаа, зымтца стәоу,
Разын ӡаӡоуп ицырцыруа иахьыршоу…

Сылаҧш алахеит аӡыжь, абар избоит:
Ҭынчроуп, быгага есааира иааигәахоит.

Ус ашьшьыҳәа баауиа-баауиа, бығӡаны,
Бнаҧқәа еитцыбхит, сыбла хыбҩарц бааскьаны.

«Сылашара, сыбзыҧшуижьҭеи итцӡои?
Сылашара, ууанӡа ҳшыҟаз еиҧш ҳҟамлои?»

Аҵәыкәбар хәыҷ аҽазнымкылакәа инҭалт,
Амахә иалшәан акәапаҳәа аӡыжь ихҭәалт…

Ҩаҧхьа исзеимҟьаз адунеи аашаҟь-шаҟьеит,
Уи цәыкәбар хәычҷык ахала иааҧнаргеит…

Ҩаҧхьа исцәыӡыз адунеи ссир сазыҧшуп,
Ацәыкәбаргьы ҩаҧхьа аҿеизакра иаҿуп.

КАПЕЛЬКА

Вновь один я в нашем месте жду тебя,
Смотрят звезды, отражаясь, – на меня.

Вновь один, склонилась ветка надо мной
И блестит посеребренная росой…

От воды никак не спрятать взгляда мне,
Будто силуэт твой ближе, вижу в ней.

Вот ты медленно крадешься за спиной,
Чтоб прикрыть мои глаза своей рукой.

«Ненаглядная, как долго ждал тебя?
Ты скажи, все будет как тогда?»

Но спадает капелька росы.
На губах соленый вкус слезы…

Вмиг исчез открывшийся мне чудо-мир,
Капельки лишь спад его покой смутил…

Снова мне потерянного мира ждать.
Капля тоже собирается опять.

Как не дать ей вновь тебя забрать?

* * *

Зны-зынла сара сызлаҟоу ссируп,
Сцьашьаноуп шәышсыхәаԥшуа шәаргьы.
Шәа ишәыздыруам усҟан са сахьыҟоу,
Шәа ишәыздыруам са сызҿу акгьы.

Усҟан са сызқәу даҽа дунеиуп,
Уи ҟазҵаз, изхәыцыз сара соуп.
Уи зынӡак шәара шәызқәу иаԥызам:
Уа зегьы-зегь даҽакала ишоуп.

* * *

Иногда я пребываю в чуде,
С удивленьем смотрите и вы:
Не узнать вам, где тогда брожу я
Не понять, что делаю, увы.

А ведь я живу в другой Вселенной,
В той, что сам придумал, сотворил.
Совершенно не похож на ваш он –
Мной одним устроенный там мир.

Анатоли Лагәлаа

АРАХЬ УЕИХА!

Иуҭахызар аҩныҟа улеиҳәа
Уаха зныкгьы илымҳәаӡеит.
Ашә нкыдылҟьан аҕьеҩҳәа,
Уаҳагь дхьамҵшкәа дцаӡеит.

Ухы уқәыжьны узтәеиҳәа
Ҵшак хәыҭ-хәыҭуа инасыхьӡеит.
Шәак аацәырызган акеҩҳәа,
Сыбжьы ҭыган исҳәаӡеит.

Уеилагама, мшәа, узыниеиҳәа
Ашә аҟынтәи лнапқәа лҟьеит.
Саргьы ҿысҭит сызхбырҟьеиҳәа,
Ишакәымыз ҭӡамцк санҟьеит.

Шьоукгьы хысуеит наҟ ахәеиҳәа,
Шьоукгьы трышәла еибадырт,

Махәыкгьы хжәеит ҵьара аҿеиҳәа,
Ҵьоукгьы ҽыццышәк ркәадырт.

Уаанӡа исазымҳәоз улеиҳәа,
Уаанӡа изҳәоз, усымбан уаха,
Ахьҭа анулал уакып аимҳәа,
Ҿылҭт ишлылшоз, арахь уеиха!

ЗАХОДИ ДОМОЙ

И ни разу она не сказала:
– Заходи, если хочешь, домой.
И ни разу не бросив и взгляда,
С силой хлопнула дверь за собой.

– Что сидишь ты, голову свесив?
Стал лишь ветер, жалея, шептать.
Тут я вспомнил протяжную песню
И с тоски ее стал напевать.

Что случилось с тобой, ты не болен?
Машет милая, стоя в дверях,
Отвечаю, что я не виновен:
На пути оказалась стена!..

Чьи-то выстрелы вновь громыхают,
Кто-то свистом дает себя знать,
Где-то хрустнула ветка сухая,
Кто-то смог и коня взнуздать.

Та, которую я обидел,
Та, что хлопнула дверь за собой,
Говорит: дует сильный ветер,
Поскорей заходи же домой!

ҼАӠӘЫ БИТӘУП!

Ҽаӡәы битәуп! Са сагхеит, са смыцхәуп,
Уи бхихит сара саԥхьа бгәы дынҭалан.
Издыруеит, о, издыруеит, уи бихәуп,
Ба ибымҳәаӡаргьы, игәасымҭои блакҭала.

Саргьы сыԥшуп! Ах, сеидру сыззыԥшу,
Амшқәа цоит, хәыҷҭцас исылахәмаруа.
Са сашьҭоуп сыҩуа бажәа сгәы иҭашу,
Аҽыкәаша ухашҭып са санкәаруа!

Зны беигӡоит быччаԥшь, зны маҷӡак иаалашоит,
Уажәы-уажәы аԥша иарцәо алашареиԥш.
Абар, абар, абар саргьы исызшоит,
Сааихыккоит адәеиужь ду аккареиԥш…

Ҽаӡәы битәуп! О, издыруеит, агәра згоит,
Ус Анцәа бынижьуазма ба бхала!
Аха сгәы иауам, ба бахь сагоит, сагоит,
Сеидру, сеидру сзыхынҳәуоу лыԥхала?!

ТЫ НЕ МОЯ

Ты не моя. Как мог я опоздать?!
Он занял твое сердце, а я лишний.
Все ясно мне, ты можешь промолчать.
Зачем слова, в твоих глазах все вижу.

Но жду опять. Ах, стоит ли мне ждать?
Проходят дни, со мной играясь в прятки.
Я за тобой – хоть слово мне поймать,
Как конь строптивый, мчусь я без оглядки.

В полночный час становится темно,
Темно, как спрячешь от меня улыбку.
Когда ж рассвет зайдет в мое окно,
И для меня настанет день счастливый?

Ты не моя, я знаю. Ведь таких
Господь не оставляет без награды.
Но сердце лишь к тебе идти велит,
И может этот путь не быть обратным…

Гәында Кәыҵниаҧҳа

* * *

Амҵәыжәҩа змоу ҽыхәоуп сыҧсы,
Дахьӡом изҭаху уи зшьаҳарц.
Амҵәыжәҩа змоу ҽыхәоуп сыҧсы,
Уашьҭамлан баша иубжьарц.
Адәеиужьқәа ирықәуп иара,
Иуҭахызар ишыкәашо убарц,
Амҵәыжәҩақәа рышьҭыбжь уаҳарц,
Уҧсы ӡаны уазыҧшла,
Уахынлоуп ианцәыртҵуа иара.
Пхыӡуп сара усҟан сызлоу,
Исыздыруам ишьҭыҧраан иахьцо,
Изҿу, изҧыло, иззыҧшу…
Дрыцҳауп зыҧс-ҽыхәа ҭаку.
Иоужь, зегьакоуп ихынҳәуеит,
Ашамҭаз азхара икәашаны.
Ашамҭаз уҧсы саанарҧшуеит,
Ианцо сыҧсы сзааганы.

Изургьежьи, шәеицындаз нас уахь,
Ҩ-ҽыхәак амҵәыжәҩақәа змоу.
Ашьыжь саапшыхуеит еиҭах,
Уара уда, сыпсы зыҿҳәароу…

* * *

Душа моя с крыльями конь,
Его никому не догнать.
Крылатого зря ты не тронь:
Его не дано приручать.
Мой конь по долинам летит,
Ты хочешь увидеть его,
Услышать шум крыльев его?
Следи за ним, вдох притаив,
Выходит он лишь по ночам,
В то время, когда я во сне,
Не знаю, куда он умчал,
Что делал, встречал, кого ждал.
Жаль, если конь взаперти.
Ты душу свою отпусти,
С рассветом вернется она,
Натанцевавшись сполна.
Но конь твой меня разбудил,
Мне душу-коня воротил.
Зачем же? Вы были бы там
Вдвоем два крылатых коня!..
Встаю каждый день по утрам,
Душа моя, вновь без тебя…

* * *

Анышь иатцәа амшын иатцәа ихуп,
Уа ублақәа гәынхьаарак рхуп,
Гәынхьаарак, сыздыруам изыхҟьа.
Ахаҳә-ҟәараҿы аилашәшәра иаҿуп.
Ҳара ахәлара ааскьацыԥхьаӡа ҳнаскьон,
Амш, ҳнышь хәыҷ иахьынҳалан, аҽаӡон,
Ҽыҭ-ҽыҭ икнаҳан ажәҩан ҳа ҳханы.
Са суҳәоит, ас усмыхәапшын ҽазны!..
Анышь иатцәа амшын иатцәа ихуп,
Уа ублақәеи са сыблақәеи еиԥшуп!

* * *

В лазурном море парусник плывет,
В твоих глазах я замечаю боль,
Обиду, но не знаю почему…
Смеркается на синем берегу.
Чем ближе ночь, тем дальше были мы,
С угасшим днем наш парусник уплыл,
Висело даже небо по частям.
Ты больше не смотри так на меня!..
Нам виден синий парусник вдали,
Твои глаза похожи на мои.

<u>*Гунда Сақаниа*</u>

* * *

Аамҭеиԥш сԥыруеит мышкы,
Снапы санкы нас ҳамҭакы.
Бмыццакын ҳәа бмыццакы,
Аха исзеилымкаазт акы,
Ари аԥсҭазаара аҵакы...
Бмыццакын ҳәа бмыццакы,
Аа, дкамҳааит ахәыҷы,
Ашҭа дықәуп дԥыр-ԥыруа,
Адгьыл сакәыхшоит дызқәу,
Шаҟа аԥсҭазаара сҭаху,
Сеиԥш издырӡом даҽеаӡәы,
Изыԥсо иахьа, уаҵәы...
Хара игоит ишгац абжьы,
Бмыццакын, зегьы брыхьӡоит,
Аха аамҭа ԥырӡоит...

* * *

Как время улечу и я,
На миг останови меня,
Скажи мне тихо: Не спеши,
Во всем ты смысла не ищи.
Но есть навязчивая мысль –
Не поняла я жизни смысл.
Скажи мне снова: Не спеши,
Дитя, что по двору бежит
Чтоб не упало, посмотри!
Благословляю землю ту,
Где он бежит. Как я хочу,
Как я люблю и знаю жизнь
И цену завтрашнему дню!
И тот же голос мне вдали –
Ты все успеешь, – говорит.
Но время все быстрей летит.

* * *

Изаҵәуеит апша адәныҟа,
Уааи, уҩнал сыҩны.
Ҿымҭ еибаҳҳәап зны ҳагәҭыха,
Нас иаҳжәып аҩы.

Иҵьбароуп уажә аҵх еиқәара,
Аеҵәқәа ҭаауеит.
Ааигәа дыҟоуп сыблеиқәара,
Ирласны даауеит.

Аха иҟоуп даҽа гәҭыхак,
Иаҳамҳәо, иҵәаху.
Зны иаҳнаҭаӡом аҧсыха,
Иахьазы имыцхәу.

Ҳгәалашәара ҿамҩа ҧсыхәа,
Саӡару, сҵаауеит?
Уаҩ изнымкыло аҽыхәа,
Аамҭа ҵыруеит.

Изаҵәуеит апша адәныҟа,
Уааи, уҩнал сыҩны.
Ҿымҭ еибаҳҳәап зны ҳагәҭыха,
Нас иаҳжәып аҩы.

* * *

Одиноко ветру в поле,
Заходи в мой дом!
Молча скажем мы о боли
И запьем вином.

Ночь нежна сейчас и тихо
Звезд мерцанье льет.
Уже рядом мой любимый,
Скоро он придет.

Только есть тоска другая,
Мы о ней молчим –
Умереть нам не давая,
Лишней стала с ним.

Жизнь – глоток воспоминаний
Лишь бы выпить мне!
Но летит, как дикий всадник,
Время на коне.

Одиноко ветру в поле.
Заходи в мой дом!
Молча скажем мы о боли
И запьем вином.

БАДРАҞ АҨЗБА

1984

ГӘЫМСҬА

Аӡиас ахықәан рыԥсадгьыл ианықәуан,
Мрагылара еиқәарахь рхы нарханы.
Аԥсҿыхцәа рымшра рыԥсадгьыл иазныжьны,
Ажәҩан иазнеиуан рыԥсы азырханы.

Аӡиас ахықәан ҩ-мчык еиҿагылеит,
Аиашеи амци аӡеилаш зыбжьаз,
Аиаша наӡаӡа аҵҳа аргылеит,
Амц иазуеуеи аӡыхәаашь иагаз!

* * *

Ашәаԥыцьаԥ афҩы хаара,
Саҩсуеит сгәаҵанӡа имнаӡо.
Аҵарақәа рышәаҳәара,
Слымҳа иҭаҩуам иласӡоу.

Избан схы-сгәы маҷны,
Абаҳча сзыҵоу нас сара?
Амрахәага шәҭы-какаҷны,
Аӡаӡа изалԥхозеи бхаҿра?

Исыздыруам ҵакыс иамоу,
Сгәы змырҭынчуа изакәу…
Схәыцра хызкыз, сыԥхыӡ иалоу,
Быччара-ԥшӡа зызку.

ҬАГАЛАН

Аӡиас иаҿыхәарц ацәаҟәа хырхәоит,
Иӡышуаз аԥҭа абар еиқәахоит.
Абӷьыжә, аԥшатлакә аҩада ишьҭырхуеит,
Адыд-мацәысла жәҩан еикәаԥхоит.

Аԥҭа ирызнымкыло ақәа нарҿыршәшәоит,
Адгьыл инықәшуеит, иналаба ицо.
Ахьа-ҵла иалҟьа хьарыцк нампыҵшәоит,
Аеш имҵарсны абан иахьаго.

Иалкьуп ҭагалан, иссируп, иссир,
Ишԥасҭахыз сара ҭагаланаз сиир!

* * *

Сашьҭоуп исымпыҵшәаз ба бцәаара,
Еимгеимцарак иаҩызан ицаз,
Ишԥеиԥшу уи аԥшалас еинаала,
Инабхьысны бхахәы еилзыршәшәаз!

АМҨА

Амҩа сықәлан снеиуеит,
Сханы амра пшуп,
Уи ашәахәа кәеицеицеит,
Сымҩаҿ ицәашьуп.

Уи ашәахәа сацны,
Агәра го саауеит,
Сыԥсҭазаара иахацны,
Сымра лашауеит.

Иара зны илахҿыхуп,
Абла ҭшаша хтуп,
Зынгьы уи анҿыхо,
Аԥҭа аҿачуп.

АЛЬБИНА АНҚӘАБԤҲА

1989

* * *

Ашәа сҳәоит, исҳәоит сара
Сыбжьы иарҿыхоит с-Аԥсынра.
Сшьа-сда зегьы ашәаны,
Жәлар ирысҭоит изаны.

Сашәабжь ааргоит сыга, сышьха,
Ҵәахышьа амаӡам сыгәҭыха…
Аԥша ишьҭырԥраан иаанагоит,
Ижәҵыс ԥшқоушәа абжьы гоит.

* * *

Ишыхшәара иҟоу,
Ашәҭыц иаҩызоу,
Са сгәыпшқара, –
Са сгәыҕра.
Жәа ҟәандак,
Акәиц еипш,
Сгәатқа инҭашәар,
Сгәаҿы зегьы арҿыхарын,
Сгәыҕрақәагь еиқәхарын.
Ҿымҭ са сгәыпшқара,
Сыжьжьарын!
Ашәҭыц афҩыхаара,
Саҳарын!

* * *

Сыҩнра бгәараҭан иббар, –
Наунагӡа са быстәхар
Бшьапы зхьысуа ашьац,
Ираҳаҭӡа сыпсы снаршьарц.
Са сыхгыланы сцаларын,
Саацьабшьартәы сҽеырбарын!..
Са сыҩнра бара бабар,
Сӡыхь ишацларыз ббарын,
Ҳҩыцьагь уи аӡыхь ҳахәарын,
Ҿамҩа-ҿамҩа иаҳҗәларын.
Шьыри-шьыри бӡыхь снархәа,
Знызатцәык сӡы агьама ба,
«Шаҟа иссирузи!» – быҽхәа

* * *

Ҩ-дунеиктәи ҳаҵх аҿы,
Уареи сареи ҳаицнаӡеит.
Акылаҧшра иаҿыз аҧацхаҿы,
Амза ҧхашьан, аҽаӡеит.
Аеҵәақәа аҵх рҽаларӡ,
Адгьыл иакәшарцы рыӡбеит.
Алашьцараҿ сгәаҵа иҭаларц,
Ӡҽызшьуаз уажәа еиқәсырхеит!..
Аҵх лашьцараҿы,
Уареи сареи ҳаизынхеит.

* * *

Удунеи аҿы умаӡа ҵәахуп,
Ашә аартны сҭаҧшырц сҭахуп.
Араҟа ҧсы зхоу зегь мыцхәуп,
Сараӡәк аҳкәаажәҵас сахуп!..

* * *

Аҵхқәа цоит, амшқәагь цоит,
Зегь неицылар ишықәсқәахоит.
Аҵхқәеи амшқәеи нҵәаӡом,
Угәы аҿымҭра иҧнаҵәаӡом.

Сара урҭқәа сгәы ндырхоит.
Сыцәа рҟьалан, иҭадырхоит.
Амшқәа ахьцо ҳәа акгьы збом,
Сыҩуа срышьҭалар, сыргом…

Ухаршҭрагьы сгәы иснаруам,
Исҳәарц исҭаху снарҳәауам.
Сгәырҩа ахреипш саҿахеит,
Еиҭах сымала сынхеит.

* * *

Сгәыдкыл, сгәыдкыл, сыҧшалас сгәыдкыл,
Схәыцрақәа зегь уара иудкыл,
Суҳәоит, исмырбакәа зегьы сцәугарц…
Схы-сгәы иҭоу зегьы сызҭугарц!
Мап анакәха – сгәы ҧнажәоит,
Схәыцрақәагьы ажьеипш ишәоит…
Узқәымгәыӷуа ажәак сыҽшәоит,
Угәы иҭамшәакәа – икашәоит…
Сгәыдкыл, сгәыдкыл, сыҧшалас сгәыдкыл,
Схәыцрақәа зегь уара иудкыл.

* * *

Сныҟәо сцоит,
Ашьац сырҿуеит,
Сышьҭа аныстцоит
Ипшӡахоит.
Лапшык саӡоит,
Лапшык сарпхоит!
Сышьҭа ухылар,
Уеиқәсырхоит!

* * *

Маӡа, маӡа ушьҭа схуп.
Маӡа сгәыӷуа са сыцшуп.
Маӡа умҩа сара искуп.
Маӡа уныҳәаны ушьҭуп.

* * *

Сыцәа ҟьалан
аҵх ианылеит…
Аеҵәақәа
ираҧхьагылеит…

* * *

Аҵх ҭынчӡа ицәоуп,
Суадаҿы лашьцоуп.
Сааҧсара саҵахан,
Хәыцрақәак сырҭоуп.
Аеҵә кылыҧшны исзылҧхеит,
Ирыҧхны амҩа сзылыргеит,
Сара уара сузыразхеит,
Аҵх ҿеылаҳҳәан, ҳналаӡит.

* * *

Аҵх иакәыршоу ахыза,
Еҵәа рыҧхла иқәҵоуп.
Лашарак ажәҩан кыдырҷҷо,
Ҳаҟанаҵ агәы лашоит.
Ҧсы зхоу иҧсы анихыҵлак,
Ажәҩан лашарак ацәкашәоит.
Хланҵы иахьлеиуа адгьылаҿ,
Ҿыц аҧсҭазаара аннаҵоит.

* * *

Аҵх лашьца агәҭаны,
Ажәҩан агәаны…
Еҵәазаҵәык кыдуп,
Ахы шьҭых икны…

АБЗАГӘ АҞАЛӶЬБА

1992

АНАЦӘКЬАРАҚӘА РНЫҞӘАРА

Пшаҳәамызт, мап ҟәарамызт,
Изҿыз баша ныҟәарамызт,
Еибаҧшаауа аҩызеи-аҩызеи,
Ирықәныҟәон ахчқәеи, ахызеи…

Иара инацәкьарақәа, лара лтәқәа,
Изшәызҵахьоу ахьтәы шәҵатәқәа…

Аҵых ҩнагьежьуа руада,
Аҿымҭра ашьҭыбжь заҳауада?
Рқьышә мцақәа, рыхцә аҧхьаҳәара,
Уаҳа изауада рыгәшәа агәаҳәара?

Иара инацәкьарақәа, лара лтәқәа,
Изшәызҵахьоу ахьтәы шәҵатәқәа…

Амзеи, аеҵәақәеи ҿымҭкәа,
Рымаӡа аргама ихымткәа,
Ирзыҧшуеит еиҩызшо лахьынҵак,
Еицназго ашарахь напынҵак…

Иара инацәкьарақәа, лара лтәқәа,
Изшәызҵахьоу ахьтәы шәҵатәқәа.

АШЬЫЖЬ ҚӘЫԤШ

Ашьыжь қәыԥшын, иқәыԥш.
Сара сықәын адҳәыԥш.
Уаантәи амра снаҿаԥшит,
Иаргьы хаала иаасҿашит.

Ашәҭқәа сызлаз рыҿдыршәшәеит,
Аӡаӡа кәаԥқәагь рыҿдыршәшәеит.
Аԥсаатә мҩасуа ишәаҳәеит,
Саргьы схьаақәа аасыхшәеит.

АМШИ АТҵХИ

Хыцны ашьыжь еитҵысхуеит,
Амш схәымпалшьҭа ҭганы.
Игәыразу амра шьҭысхуеит,
Илашәу атҵх агәра ганы.

Схәымпал аԥшалас иеисаны,
Жәҩангәы аҟынӡа иҩаӡоит.
Сеиԥымҟьакәа атҵхгьы мтҵарсны,
Хыцны аитҵыхра сахьӡоит.

* * *

Ашьхақәа ирзымҳәо амшын иаҳәоит,
Ашьхыцоуп ашәҭ ицәырнаго бжьыс…
Абахәқәа быргушәа рыбҕақәа хәоит,
Арҩаш ргәатҵеи, рыҧси ианрыбжьыс…
Амаҭ абз еиҧш аӡыхь ҭыстцысуеит,
Уи ашҳам аламкәа зҿабызшәа хаау…
Ирхәыз алым еипш сгәы сыцәҧсуеит,
Аҳәаа санызҭымтц аамҭа ихыҭҳәааау…

БЫБЛАҚӘА

Ицәажәоит маӡа-аргама,
Быблақәа ансықәшәо.
Игәхьааргоит игәку ргьама,
Скьышәқәа илапықәшәо.

Рсахьа сгәы иҭымтцәо,
Рыччабжь нхалт.
Рҵаулара нымтцәо,
Мшынтцас сынҭалт.

Ирҭабҩуан уахык ала,
Сзыниаша ароман.
Сапхьон гәык-псык ала,
Ахҭысқәагьы оуман.

Игәхьааргоит игәку ргьама,
Скьышәқәа илапықәшәо.
Ицәажәоит маӡа-аргама,
Быблақәа ансықәшәо.

УАХЫКАЗ ҲАНХОН

Жәҩани дгьыли реиқәшәарҭаҿ,
Ҳагәҭыхақәа ҳҳәон.
Ҳазныслоз аԥслымӡ татаҿ,
Ҳашьҭақәа нхон.
Амза аргама иԥхашьаны,
Уахыказ аҽеаӡон.
Аеҵә жәҩану ҵьшьаны,
Быкәа, бцәа иҭаӡон.
Амшынҭбаа цәыкәбарушәа,
Бкәабауа ибхьыкәкәон.
Ибыкәыршан, мпахьшьушәа,
Аҵх сырҩон.
Дыди-мацәыси ираԥысуа,
Ҳгәеисыбжь ӷәӷәахон.
Иарбан усҟан ҳзызхәыцуаз,
Уахыказ ҳанхон.

АԤХЫЗ БШАЛАЗ

Бҭахәхәа аԥхыӡ бшалаз,
Иаақәлеит аԥшаӷьы.
Аҵлақәа изжәылоз,
Ирҿышәшәон рыбӷьы.

Нас бԥенцьыр инасын,
Иӷьазӷьазуа иаанартит.
Цәымҭхаа иалаз быҭрысын,
Уи абжьы баанарԥшит.

Аҽуреиԥш иҩнаԥрит,
Буада иҭацәыз.
Бцәеи-бжьи ианырит,
Ауха изаҵәыз.

Биарҭагьы бнықәҭәеит,
Аԥшаӷьы бацәшәаны.
Ус бӷьык бзаанагеит,
Ахы-аԥсы ахшәаны.

Бнапы пшқа неитцыхны,
Еиқәырха уи абӷьы.
Идыр, иагәылоуп ипсы –
Абзагә Ҟалӷьы!

***

Шәгәы шәанҭаҳәҳәо,
Шәсышьҭаҳәҳәо,
Амҩа ахьнымтцәо сшәыхьӡоит.
Сыблақәа шәыхәҳәабжь рныҩны,
Амзаҿа аҿымҭра иазцоит.

Сызҿышәҭыр,
Сыхьӡ шәгәы иҭашәҭыр,
Сгәатца ииаӡаанӡа иканӡоит…

Аҭынчра ахьыҟоу,
Ҿымҭрала иангәаҟуа,
Ахрақәа рҩашда ишабоит…
Шәгәы шәанҭаҳәҳәо,
Шәсышьҭаҳәҳәо,
Амҩа ахьнымтцәо сыжәбоит…

Амҩасра бзиа избоит.

БЫСХАШҬЫԤ…

Ашықәсқәа цап, быхаара дбыхьӡап,
Ааԥынра шәыхьӡап, шәышәҭыԥ…
Бхашҭшьа сҵап, мышкы инасыгӡап,
Ахашҭрагь иахашҭыԥ сгәы аҭыԥ…

Ақәа аанҿасып, аҵәқәырԥа кҿасып,
Аԥшалас сҿасып, сыхдырра ԥкуа…
Сгәаҵа инҭысып, аԥшқара инахьысып,
Сӡамҩа ардысып алаҕырӡ гәыкуа…

Сгәыразра ҭысхып, сыԥсы ҿысхып,
Шәала ихысхып сымш бызлахәым…
Ҿымҭ бысхашҭып, аҿымҭра хыстып,
Ҿымҭ бысхашҭып, зхашҭра сҭахым…

АЕҴӘ ԤХЬАЗАҨ

(асонет)

Лбарҵантә аҳауа ахьҳараку,
Дықәгылан илыԥхьаӡон ишеибакәу,
Аеҵә ҳәынҵәрақәа ажәҩанаҿ иарку…

Акы…ҩба…хԥа… Деилахәон,
Деиҭалагон дхымҵкәа аҵх ахышә.
Ажәҩан ӡмыжь аеҵә хыхәхәон,
Шәкы, ҩышә ирыцылҵон, хышә.

Ныҳәакеиԥш аеҵә ԥхьаӡара лшьон,
Аеҵә реиԥш лгәыҕрақәа еиллыршәшәон.
Лыбжьы аҭыгараҵәҟьа дыԥхашьон,
Аҵх ашьыжь аанарԥшыр ҳәа дшәон.

Ҳаибамдыркәа гәыҕрақәак лаҳҵон,
Саргьы ауха аеҵә ԥхьаӡара сҵон,
Ларгьы рыгәҭа далак исыԥхьаӡон.

АУАҨЫ ИАХЬ...

Сгәыӷра нсыжьлоит лассы-ласс,
Игәхьаазгоит иҭысхлоз ҩнык...
Ишаҳҳашҭуа збалоит ҳаазқәылаз,
Аԥсҭазаара шҳаҭәашьоу знык...

Гәҭыхоума ҳаизызго хәҭа-хәҭала,
Шьыцроума иҳахо хаз-хазы?
Лаԥшы цәгьак ҳацәыхьчам хаҭала,
Анхашьа ҳшанымшәогь ҳхазы...

Сгәы шьабахуеит сгәаҵа иҭымҵкәа,
Хәыцра-гәыӷрақәак схатәоуп.
Ауаҩы иахь абзиабара сцәымӡкәа,
Сизхәыцуа суада сыҩнатәоуп.

АИБАШЬҨЫ ИБЛАҚӘАРҾ...

Уи иблақәарҿ адәқәеи, ахәқәеи,
Абҵьарқәа, еихсыӷьра змами...
Иара инапала еиқәикыз агәқәеи
Ихәу иҩызцәеи, зыԥсы ҭами...

Уи иблақәарҿ ԥшеи-фырҭыни,
Ақәаршҩи, аси, аӡын ҷыхьи...
Ирымԥыҵанҵәоз афатәи аҭаҭыни,
Рыԥсы ҭызгоз ҿамҩак аӡыхьи...

Уи иблақәарҿ ахьааи агәырҩеи,
Аҵхқәа ирылԥхоз аҵәашьқәеи...
Уа иԥсадгьыли ахақәиҭра мҩеи,
Аиааиреи, аиашеи рыбжьқәеи.

АҚӘА ИАЛХУ АԤНЫ…

Гәыґрала ҳаблақәа хԥаны,
Ажәԥан – дгьылны, адгьыл –
Жәԥанны
Ҳаԥнан, ақәа иалху аԥны…

Игәыкуан ашәҭқәа рхаҿы,
Ргәыбылра шәҭуан ҳаԥнаҿы,
Уаԥ иахьизымбо ахәаҿы…

Гәыґрала ҳаблақәа хԥаны,
Аразҟы – насыԥны, анасыԥ –
Ҳаԥсыԥны
Ҳаԥнан, ақәа иалху аԥны…

Иҟаломызт хьаак ахабар,
Ҳаԥны иаҭынхаз ацәыкәбар,
Ҳнапы ишықәбоз ҳамбар…

* * *

Пҳызым аԥсҭазаара, пҳызым,
Амшқәа иахьа ҳәа инаскьалап.
Адгьылаҿ саныҟам сцәызым,
Сахьцалак агәыґра сыԥшаалап.
Сгәы аналамшәҭуа абзазара,
Сыблақәа ианрылымшо аԥшра…
Сирала инҵәаӡом аԥсҭазара,
Сыԥсралагь исырҿыцуам аԥсра…

* * *

Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Амрабла иацны иаанартхьеит…
Ашәҭқәагь ирылан ишәҭхьеит…
Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Аҵлақәа ирылан ирызҳахьеит,
Арҩашқәа ирыцны исаҳахьеит…

Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Аԥсаатә иныҟәырго збахьеит,
Ажәҩан иалсуа иҽырбахьеит…
Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Ари аԥсабараҟны иҟалахьеит,
Уи дазхьамԥшкәагь дцахьеит…

ААМҬА – АУАДАҚӘА…

Аамҭа – ауадақәа срыбжьоуп,
Ашәқәа аасыртуеит, иаркыз…
Уадак исцәыҩнахаз сыбжьоуп,
Фымцалашаран иасыркыз…

Сармабла хьаауп,
Сарӷьабла разуп,
Сыблақәа ирбо хазхазуп…
Уадак ашәҭ афҩыхаа ҩноуп,
Аԥенџьыраҿ ааԥынра ԥшуп…
Ари дгьыли-жәҩани рыҩноуп,
Наӡаӡа шәымҭак иахьԥшуп…

Сармабла хьаауп,
Сарӷьабла разуп,
Аамҭа – ауадақәарҿ ссасуп…

* * *

Ажәҩан еиҧш сажәхьоума,
Схы-сҿы ианымҧшкәа?
Аӡәыр бзиа дырбахьоума,
Бзиа ирбаз изымҧшкәа?

Ҿызымҭуа ибжьы гахьоума,
Сгәы ацәажәара ианаҿу?
Амшын атҵаҿ рызҳахьоума,
Ашәҭ ҟаҧшьҟәа ихәаҿу?
Аӡәыр бзиа дыжәбахьоума,
Сара сгәеиҧш шәыҧшу?

ЛИКА АГРПҲА

1988

* * *

Амра бырлашны
ихыҷҷалоит амшын,
Ацыԥхьҟәа ԥсаҟьаны
Ианарлашоз шьыжьын.
Бырлашк иадамхаргьы
иҳазкашәанда ҳаргьы,
Усҟан иԥхарын…
уареи сареи ҳгәы.

* * *

Алашара аҽалак,
Иҟоуп сгәы акала,
Исызымҭаз гәалак,
Амца ансыцрала –
Уара сгәаҧхарра…
Ианыҟоу хьаак,
Ахәыцрақәа еилала,
Саналаҟоу шанак,
Сангәыҵуа схала –
Уара сгәаҧхарра,
Уара сгәаҧхарра!

* * *

Уара уда
Сымш затҵәуп.
Уара уда
Схәыцра аҽакуп…

Уара уда
Сгәы ҧшқа ҭацәуп.
Уара уда
Сара иҟам разҟуп.

* * *

Амши амши
еишьҭоуп еснагь,
Аҵхи аҵхи
реиҧш рҽырҧагь.
Урҭ ирыцу
Ацәаныррақәа
шәкы
еилаҩ-еиласуеит,
абзиабарагьы
зны,
аӡиас еиҧш
ишааиз
имҩасуеит…
иахьатәи амш,
уахатәи аҵх
зынасыҧ алоу,
зыҧшқара алоу
амаа аҿашәҵа,
ишәыхьча…

* * *

Иҟасҵо иашоу,
Ма схәыцрақәа цашоу?
Иҟасҵо иашоу,
Мамзаргь сынхашоу?
Иҟасҵаз иашоу,
Иалсхыз дбашоу?
Иҟасҵаз иашоу,
Агәырҩа саиргашоу?
Иҟасҵо иашоу,
Сҧеиҧш лашьцашоу?
Иҟасҵо иашоу,
Ма схы ҭасырхашоу?!

ДМИТРИ ГАБЕЛИА

1986

АШЬАЦЕИԤШ СУАҨНЫ

Абар, –
Ашьац иаҩызоу алахьынҵа,
Уи зныруа –
Аҿарпын арҳәаҩы…
Алашара зхәыцра лаша анҵа,
Уаҵәы
Шәышықәса иртҭысуа ауаҩы…

Иахьа аира згәалашәо амшынҵа,
Зыԥсы
Адгьыл иқәыԥсоу жәланы,
Аамҭа ашькыл сангыларыз шаҟа,
Уаҳа сымир
Ашьацеиԥш суаҩны…

СЫШЬҬАЗЫ СЫНХОИТ

Цәқәырԥа еинаалак,
ԥштәы ахаӡамкәа,
                    ҵәаҩанҵәы ихалан
                                    сышҟа иеихон.
Аԥша ҟәандак,
зныкгьы имҵаакәа,
                    сыкәа иҭалан
                                    схых сагон.
Иҭыхым сахьак
мырбааӡакәа,
                    аӡаҿы иҷышәны
                                сышьҭа азынхон.
Ҳәыҳә шкәакәак,
бла азҭаӡамкәа,
                    амшын иқәсны
                                снеишьа ҟанаҵон.

ИАХЬА
САРА
БЧАРАҾ
СТӘАН,
Исылзырша сыздыруам…
Иансаҳа инаркны
исҳәауан –
Амрагь уаҳа исныруам.

Жәацы алафқәа еибыҳәо,
Амшын ахықәаҿ
ҳеырбауан…
Усҟан иҭааз сымца рҿыхо,
Иахьа
бчара
руан.

Иҟалозма сақәымныҳәар
Бынасып,
баапшуан.
Сгәы иаума сыбжьы ҭызгар,
Исҳәалак
схәаҽуан…

Шьҭа еилыскааит иацы
иҳахьыз,
Ҳҩыцьегь ҳаццакуан…
Аха сара иахьа ицьасшьаз –
Иахьа
бчараҿ
стәан!..

БЗИА ИЕИБАБО АГӘҞӘА

рышьҭа ихылан
　　　　　　　икәаҧ-кәаҧуа
иааиуан ааҧынтәи аҟәа
шәыҧшҟацәоуп ҳәа
　　　　　　ирыҟәмаҟаруа
иаҳьеиҿаччоз абыҕьҟәа

имырбааӡакәа
　　　　　　　имҩасыр шамуа
имӡакәа иранаҳәон аҟәа
амшын ахьышьҭаз
　　　　　　　　«икам-камуа»
иханагалт ацәҟәырҧаҟәа

аҟәа рыхьӡомызт
　　　　　　　　икәаҧ-кәаҧуа
инаӡеит ршьаҿаҟәа

амшгьы рзааиуан
　　　　　　　　ираҧысуа
уажә еитцыхны ашьапҟәа

амра кылҧшит
　　　　　　　ишам-шамуа
иранашьо ашәахәаҟәа
уак̆а еидылеит
　　　　　　　ицаҳә-цаҳәуа
бзиа иеибабо агәҟәа

ЦӘҚӘЫРҦАМҨАК

Иахьантәарак
          амшын
цәқәырҧоит,
сара –
саагылазар…

Ацәқәырҧеиҧш
               сиины
сҭахоит,
акыр схыҵуазар…

Сшыҟаз гәыҕрак
          азынхоит
аҟәара,
садыруазар…

Шәара гәҩарак
    сашәыргоит,
амшын
            уаҵәы
сахылҵуазар…

Амра аргама
     иҽырбалоит,
ашәахәақәа
ҳхьысуазар…

Сара амшынаҿы
          скәашоит,
адгьыл
            уалны
исыдымзар…

Аӡаҿы
     сышьҭақәа
нхалоит,
            шәарҭ
шәызхылозар…

цәқәырҧакаҿ
          амҩа
шәсырбалоит,

     игәаҕьны
шәзанылозар!..

ҲЛАХЬЫНҴА ҲНАПЫ ИАНУП

Зыҩныҵҟала амца иабылуа уахь!..

ари амш ҭацәуп
уиашала
сиашала
аргама хазуп
ашәахьала
ҩашала

аӡыхьқәа хәашьуп
хашала
ԥшьашала
амҽыша ҳазыԥшуп
хәашала
сабшала

ари амшгьы заҵәуп
ухарала
схарала

афырхаҵа дҳаракуп
ухалала
схалалап

иахьа амрагьы ҽеакуп
исоумҳәан –
ҳанышәап
ҳлахьынҵа ҳнапы иануп –
уи аԥшәмара
ҳазықәԥап

ШӘГЫЛ АНАЌӘ ЗБАРҬОУ

амҩадуқәа ирныланы
анаќә аауеит
ауаа ацәа ҳацланы
хараӡа ҳцауеит

апхыӡқәа ҳазрылҵуам
иаҳбо мбатәуп
анаќәгьы хьаҵуам
ҳакәшара иаҿуп

амҩақәа ҿырҭуеит –
шәыбжьы еиқәшәырха
ажәҩангьы гәылҵуеит –
шәԥеипшаз шәықәԥа

аҩнқәа ирыҩнагьежь
апша арҵәаа иҳәҳәоит
ҳахьыцәоу иаҳхагьежь
ҳгәы ҳеаннаҵоит –

шәгыл анаќә збарҭоу
Аԥсадгьыл хьчатәуп
ҳажәлар рзы ишәарҭоу
ҳаҩнытќа итцәахуп

Аҿымҭра шәарҭоуп

Дацҟәак адгьыл иалсны,
Сыкәшара иаҿуп…
Рыбӷьы иатҵәа иалхны,
Аргамак сҳәар рҭахуп:

Иаци уатҵәи еинырсуа,
Иахьа цҟьахарц ҳаҟәҧоит.
Аҧсы хьшәашәа иныҟәуа,
Аҧсҭазаара рыцәцоит.

Џьоукы рымци риашеи
Еицҿыжәуп, еиҟароуп.
Аӡә ихәашеи исабшеи,
Ҿаӡә изыҳәа ихарацәоуп.

Угыл, иҧрааит уажәа,
Убжьы ахьынӡацо ирга.
Уаамҭа асахьаҟәа рцәажәа,
Аҿымҭра шәарҭоуп ихатца!

Адунеи аҳәатәхамҵа

Адгьыли ажәҩани иргәалашәоит зегьы,
Дырдырыуеит адунеи аҳәатәхамҵагьы…

Зымтҵәыжәҩаҟәа еизҳаз ажәтцыс пшҟа аҿырпагьаны аҭра ишхыпраауа еипш, сгәы ҭгәырӷьаауеит, аҭра иҭагылом иахьа аашазар. Сзыхшаз сан, сызтцапшуа ажәҩан, ацха исзаҩызоу аҳауа, сшьапы ахьсыргыло зегьы ҿыцуп. Ҿыцбароуп сызҿу иахьантәарак.

Икараха, аҩнынӡа ҳнеины ҳаҧсы еиҭаҳкында ҳәа иццакы-ццакуа, инеилыс-ааилысуа аҟалаҟь ауааҧсыра сангәарҭалак, иааҭгыланы исзыпшуеит. Уимоу, хәылпыетцәа заанатцы аҭыҧ аанкыланы салацәҟәра иаҿуп.

Ҳәаа змаӡам агәырӷьара схы-сҿы иҟәнатцо алахҿыхра сзытцәахӡом, иагыстцәахӡом. Избанзар, зегьы ирдыруазарц сҭахуп иахьа ашарҧазы ишсауз сгәы зырласыз, саҟара сыцызтцаз, насыҧла иҭәу – асалам шәҟәы.

Ан аҵьа лбеит, исныжәбаалома шаҟа хәыцра бзиеи, гәыӷра лашеи сзаанагаз сгәы хыҭхыҭуа сыззыпшыз, изныкымкәа сзыпхьаз, сеиҭазыпхьаз, шәынтә сыззыгьежьыз, сгәазхара исзымбо сысалам шәҟәы. Уи иаҳәоит: «Сызлалагара сыздыруам… Ишпеижьагоу ауаҩы илахьынҵа?.. Шьыжьык уанаапш иубеит аччара упсы шарцәыцәыз, угәгьы шарӷарыз, аха ухыҟәкы уацәхьамҵит, уччапшьгьы хьамҵит. Иугәалашәома, пасатәи асалам шәҟәаҿы иуҩуан – саазҟәылаз ауаҩы иччапшь саҳаӡом, уи акыр-кырҳәа аччара даҟәыҵхьеит ҳәа? Узусҭада, нас, уара, уаҩ данымыччо уччартә, узырччо мҳәаӡо? Иуҵазҳәада, иуабжьызгада ус ахәҭоуп ҳәа?.. Ауаҩи ауаҩи анеиҿаччо адунеи шышәҭуа – Ашаҩы Имаӡа заанаҵы уара иҵухыртә алшареи азини узҭада, насгьы иузалоузеи уи феидас?.. Ауаҩы – уара угәнаҳауп! Уаагылазар иҟауҵогьы гәнаҳароуп. Уи уаниуаз ашьанеипш иуциз акоуп! Иацы узыҟәгылаз ашьаци, ихушьааз абнеи мыччоз џьушьома… Иахьа уара уччоит…Иахьа урҭ уҿаччаргьы уҭахуп. Зынапшышьа хьшәашәахахьоу ахымхәа уажәшьҭа дыччараны дыҟаӡам, уажәшьҭа дышзымыччо еипш агәымхагьы…Уара ус-

чоит…Мраҭашәара ҭынчрам, Мрагылара аибашьра еиҟәҭәом, аччаха рымаӡам, уара уччоит… Уажәшьҭа аччара адунеи еиқәнархап ҳәа угәыӷуама, ауаатәыҩса уи шырҭахым умбаӡеи?… Мап, уара улаҳәит, умлагеит, ухәарехеит ушыччоз. Угәы иҭааз, Ашаҩгьы дурччарц уҭахызма?.. Ааи, уи ирччара улшеит уара, аха иуасҳәарц сҭахуп ушахьирхәуа. Иажәа уныс-ҵоит уажәшьҭа ахымхәагьы агәымхагьы, Мрагыларагьы Мраҭашәарагьы, урҭ рыбжьарагьы рлахьынҵа уара ишуду, адунеи аршәҭра уара ишуалу – ауаҩы. Уи алагьы уахьырхәызааит – адунеи аҳәатәхамҵа!»

Иџьоушьаша, иџьоумшьаша, алагамҭа инаркны анҵәамҭанӡа зыхьӡ аҳәо, изызку сара соуп… Асалам шәҟәы аҭра аҵәаҿы излаҳәо ала, уи ҩын иаха, захь иаашьҭу сара соуп, зҟынтә иаашьҭу сара соуп – адунеи аҳәатәхамҵа соуп!..

АМРА ЗҚӘЫПХОЗ

Хашҭра зқәым Баграт Аҳәба игәалашәаразы…

Аԥтақәа шьыжьнатцы еигәныҩын, ақалақь реиҳа иахьылашаз ҭыԥк аҿы, реиҳа амра зқәыҷҷауаз ауаҩы рхы наиқәкны рҿеидыркыло иалагахьан.

Амш ҿыц алагашьа егьырҭ излареиԥшмыз аӡәгьы изгәамҭаӡеит, амра зызхьааны изқәыԥхоз ауаҩы ида… Иара уигьы инагӡаны хырҩа аимҭазар ҟалап аамҭа маҷ-маҷ аангылара ишаҿыз, – аԥсҭазаара ахышә ахықәгылара аҽанрааланы, иаамҭадахаз лахьынтцакгьы ҭынч анаскьара ишалагаз… Усҟан ауаҩы иҭахымызт анаԥш-аапшра, дашьҭамызт иҟалараны иҟаз агәылаԥшра, уи азы илшарақәа ҳасаб рызуа. Мап, дымчыдамызт, аха лабҿаба иибоз иара дзышьцылахьоу акәушәа ибон, дызқәиҭыз илахьынтца инапкымҭаны иԥхьаӡон. Уи аҿы иразҟы аҕәра инаркуеит ҳәа игәы иаанагон, аха ирымчузеи аразҟи аманшәалареи ауаҩы иԥсҭазаараҿы хаз-хазы?.. Аханатә еицымзаргьы, ианеицыла рымч акхазаргьы… Аӡәгьы дақәшаҳаҭымхар ҟалап ас еиԥш азтцаара ақәыргылара аԥсҭазаара аиашахаҭа иакәшәоит ҳәа. Избанзар, урҭ аҩбагьы «русура» акыр зтцазкуа агәыҕрақәа иреиҳаӡоу рылтцшәқәа иреиуоуп. Урҭ роуп изызку иреиҕьӡоу аныҳәаҿа-ныҳәаԥхьызқәа. Избан, нас, урҭ реиҳа ианеицныҟәо, мамзаргьы даҽа аамҭаныкиеиԥшымкәа, даҽа ҭыԥк иеиԥшымкәа абраҟа иеицышәаҳәеит ҳәа угәы ианаанаго аамҭазы, асаркьа тцаҕа еиԥш аҷаха ахганы иԥыххааса изкаԥсо?.. Аныҳәаԥхьыӡ акәзар аус злоу?.. Дарбан уи зыгхаз?.. Изусҭцәада игзырхаз?.. Саргьы дсыздыруам аныҳәаԥхьыӡ иеигӡахьоу, аха сихаануп уи ззымхаз ауаҩы. Мап, уи иара иакәӡам изҳәаз!.. Игәы мнаӡеит ҳәа акәым…Игәы анымнаӡозгьы инаӡон, иахьынӡанаӡозгьы есҽны ихарахон. Изымнаӡаз илахьынтцакәхеит, иахьзымнаӡаз – акыр шықәса раԥхьа ашьац иатцәа гәыҩбарада изқәиааауаз амҩадуи, иахьа уажәраанӡа ақалақь агәҭаны уи амҩа иангылоу ахәышәтәырҭеи. Ус ауп ишсарҳәаз!.. Ус ауп ишыҟалаз.

Агәра згахьада ақалақь ахыбра еиқәыхьшәашәақәа ауаҩы ирԥхара, ихәышәтәра рыл-

шоит ҳәа?.. Изҳәада, есааира згәы «аиҵалара» иаҿу уи ақалақь ақьырмыт ҽаҳа-дагәақәа ртәарҭахь амҩа иқәырҵаз, аха анаҩс аҭӡы шкәакәақәа иркыдхалаз алахьынҵа араҟа иазыԥшын ҳәа...Араҟа ирымчын ҳәа...Араҟа ихәышәтәтәын ҳәа...Хәшәтәышьас иамоузеи алахьынҵа? Уи атәы аӡәгьы имҳәаӡеит... Ирҳәаргьы агәра згомызт!..

Аамҭак ҳаиҵанын дхьааганы амра зқәыԥхоз ауаҩи сареи, аха уажәшьҭа, еиҳа ииашазар ҟалап – сихаануп...

Ахаан исымбац ԥҳәыск, лхы инаркны лшьаԥаҟынӡа дҟәашӡа деилаҳәаны, исықәҿылтуан уи аҽны. Уи аҿҭыбжьы ахьгоз санаахьаԥш, – ари убома лҳәоушәа, лнапы иантәалаз аҳәыҳә шкәакәа лнапаҵа ианлырԥраан ажәҩан ашҟа илышьҭит. Иаргьы уаҩы имбо ажәҩан аԥштәы иналашәкәа ицеит. Усҟан ԥсҭазаарак мҩасуан, сара схәыцуан – ауаҩы илакҭа аҭаԥшышьа ҳхамышҭызҭгьы, ҳара ҳаҟара избарҭаходаз досы иахҵеиԥшу.

Гәнаҳароуп, насыԥла адгьылаҿы аира злахьынҵоу ауаа, ҳазхара ҳаибабааӡа ҳанеицәызуа, збара ҳзымхоз ауаа ҳаԥсҭазаараҿы иахьыҟаз агәырҩа-гәырҕьа ҳазныжьуа ианцо...

Урҭ иҳацеиҩыршаз амшеикәшара анҵәамҭаҿы, рынаурқәа ҳгәы ҳеанҵаны, ҳалаԥшҳәааҿы ииаҟьаны ианцалак инаркны...

Ҳазшаз инапсыргәыҵеиԥш амҩа дангылан, мҽышак аҽны уи иамԥыҵшәараны иҟаз, аха акгьы ҟаларан иҟамшәа макьана амра зқәыԥхоз ауаҩы. Уи ус шакәыз агәра го, алиԥси рыбжьара исаҳаз ажәабжь иахҟьаны иахьца, иахьаа сзымдыруа, сшьа сда иналаба ицон.

Исыздыруам, уи здыруа дзыхҟьо ауаҩы...

P.S

Даҽазныкгьы, ҳшазыԥшымыз, ҳшазыҟаԥамыз иҿахҵәеит ауаҩы илахьынҵа... Зхатә ҭаацәара ԥшӡа еиҿкааны, аԥсҭазаара амҩа ҿыц азылызхыз, аха зынасыԥ алагәырҕьаха змауз ҳҩыза – Баграт Аҳәба игәхьаагара ҳазныжьны дҳацәцеит...

ЕСҚЬЫНГЬЫ ҴӘГӘЫРҚӘАК

Ааигәанӡа аԥсыӡкра феида сзаламызт, сазҟазамызт, сыҵәгәыр иӷьаҵәыӷьаҵәуа ԥсыӡҟатак аҿалаанӡа. Аркьыц аӡы ианааҭызга сархәыцит, аха иџьасымшьеит, избанзар аԥсыӡ еиԥш, ауаа зегьы «аркьыцк-ркьыцк ҳарҿоуп», мамзаргьы «ҳаҿаларaны ҳаҟоуп». Исықәшаҳаҭымхо идыруазароуп аԥсыӡи сареи «аиқәшаҳаҭра» шҳабжьамыз, сыҵәгәыр ишаҿалаша, насгьы ианаҿалаша, «аиқәшаҳаҭра» шҳабжьам еиԥш ауаатәыҩсеи, нас ҳазшази.

Изыргәаҟзеи макьана изызҳашаз, дук иӷьацараны иҟаз ари аԥсыӡ сыркьыц иаҿалартә, сгәаҭеиуа сазыԥшуан иԥаҭԥаҭуа аҟәара иахьықәыршәыз, аха убасҵәҟьа аҵәгәыр иаҿашәаз сҩыза шаҭара шизырымуз анаасгәалашәа, аԥсыӡ хәыҷы арыцҳашьара саҟәыҵит. Уимоу, иабанӡаиашоу арыцҳашьара ҳәа сгәы сҭанархәыцит ууанӡа амшын иатәыз, аха уажәшьҭа сара истәхаз, сыҵәгәыр аҿапхьа ихымхәаахаз аԥсыӡ хәыҷы.

Изҳәаз даҳгәаламшәозаргьы, иаҳдыруеит адунеи аҿы зегьы лшарақәак, напынҵақәак шҳамоу, зҟынтә иҳамоу ҳзымдыруазаргьы.

Иаҳзымдырyа зегьы нцәаҳҭәуеит…

Ахымхәа данрыцҳаршьа илшареи инапынҵеи еиларгеит, иаргьы ихымхәара дахьирхәит иаҳзымдырyа, аха ҳанааилахалак иаҳдыруашәа иҟаҳҵо…

Исҭахымхеит сыҵәгәыр иаҿашәаз аԥсыӡхымхәа анаԥынҵа аилагара, ахымхәара ахьырхәра, аха исызгәаамҭаӡакәа иахьсырхәит, сҩыза сышизхәыцуаз. Издыруеит ажәытәӡа зны агыгшәыг аԥшреи аҟазшьеи змаз, аха анаҩс зыҿиараҿы ԥхьаҟа ицаз ауаҩы дахьынӡацаз… Уи сара, шәара, ҳара… Даҳҩызоуп, ҳаиҩызцәоуп зегьы… Ҵәгәырқәак ҳзыԥшуп есқьынгьы…

Аԥсыӡкра феида сзаламызт, сазҟазамызт ааигәанӡа, избанзар усҟан исыздыруамызт ауаа зегьы ахьеиԥшу, иахьеиҟароу, иахьҟазоу ишреиуоу аԥсыӡкра. Уижьҭеи аҵәгәырқәа, есқьынгьы ҵәгәырқәак…

РЫЦСҚӘА НИБАХУЕИТ

Дышизхәыцыц дизхәыцуеит, дышихӡыӡаац дихӡыӡаауеит… Лара лыда иара дҟалоит, иара ида лара дшыҟало еипш, аха еихьыпшуп, еибамбаргьы ҟалаӡом.

Иузааигәоу ануцәыхараха, азхәыцра хәыцрахом, ахӡыӡаарагьы хӡыӡаарахом. Зных иадамхаргьы зцәазжьы иҭамӡыӡац мыч илам, ҵсы ихаӡам.

Еснагь ула ихгылаз, анаҩс иаалырҟьан унижьзаргьы игәалашәара уцзароуп, ипсы уахӡыӡаауазароуп. Уи азы амч умазароуп, упсы ҭазароуп.

Иацы атыҩ анихьыс дамылхуазҭгьы, уажәшьҭа уи дахьазынлыжьуа цьашьахәыс иамоуп аҩыцьагьы рыжәҩан. Иҟалап иара иакәзар лара дынзыжьуа, аха лара лоуп аҧхьа изҳәаз – уара узы сыпсы нысхуеит.

Амра ауаҩы дарпхалароуп, дамбыллароуп…

Лара дицәыблызҭгьы, иаргьы дбылхьазаарын… Усҟан еибашьхьазаарын, аха…

Иара лара лзы дымразар, дызусҭада лара иара изы?.. Ҩ-мрак дунеик аҿы изыҟалаӡом. Иҟалап урҭ аҩыцьагьы еицәыхароу ҩ-дунеик иртәызар, доусы рдунеиқәа рҿы имразар… аха, иара лара лзы дымроуп. Усҟан, иамоузеи уи ҟалашьас?..

Адгьыл…адгьыл ауп уажәгьы, уажәшьҭангьы амаӡақәа рыҵәахырҭа. Урҭ амаӡақәа зхәыцыз иоуп иаҳзымдыркәа инцәаҳтәуа, даҳдыруазҭгьы, ирҳәацәара ҳалшарын… Дааҳалапшыр мацара изхон, дшәаны, ҳрыцҳашьаны имаӡақәа зегьы ихала иааиртуан. Рыцҳарас иҟалаз, уи ишьҭамҭа уаҩы имбац, пхьаҟагьы араҟа уаҩ дизыпшӡам…

Имшынтцаҿы иҩуеит, «атцыхәтәантәи аамҭақәа рзы аибадырра ҳаҟәытцхьеит…» ҳәа. Лара амшынтца зынӡагьы иныҟәылгаӡом. Агәра лгаӡом… аибадырра нтцәашьа шақәым лдыруеит, аха уи аганахь ала, иара иеипш, ларгьы илымоуп жәҩанк иатцамӡо, мрак иазымбылуа, ақьаад ианымӡало, ауаҩы иуҭаргьы, иузимымхуа – гәааанагарак. Иара дахьымӡеит агәааанагара лыҭара… лара дышизхәыцуаз, дышихӡыӡаауаз – уара узы сыпсы нысхуеит!..

Амреи асыпсеи нибахуеит…

АМАҶИ АДУИ

Агәыґра сымоуп аду шдуу иаанхоит, амаҷ уи изаиааиӡом! Адугьы амаҷ иш-зымаиааиуа агәра згоит! Иаҳҳәап, амаҷ аду иеиҩаӡарц иалагаргьы, ахы ажьоит аҟароуп… Избанзар, аду шмаҷым, амаҷгьы шдуум здыруа рхыԥхьаӡарагьы дууп.

Иара убри аамҭазгьы, амаҷ духар шалшо, адугьы маҷхар шалшо здыруагьы маҷым…

Ус анакәха, аду шдуу иаанымхар алшоит, амаҷгьы амаҷра иалтцыр ҟалоит. Аха, амаҷ духаргьы, аду маҷхаргьы, усҟангьы иҟалоит – адугьы, амаҷгьы.

Акзаҭцәык, усҟан иҟамло – сгәыґра, – аду шдуу иаанхоит, амаҷгьы изаиааиӡом аду…

Абар агәыґрагь ахьынтцәо!..

Амала, ишәхамышҭын хыхь ишыҟаз агәра-гарагьы!..

САИДА ҲАЦЬЫМԤҲА

1990

АҲӘЫҲӘ

Ишьҭыԥрааз аҳәыҳә амтцәыжәҩақәа ир-хылтцыз ашьҭыбжь – аҟәԥара иашь-ҭыбжьуп. Амтцәыжәҩақәа аҳауа ианаиааи жәҩануп, ианатцаха – дгьылуп.

– Инҩытцԥрааз, уа ууанҿас! Узымцеит! Иухь-ӡеит, уканажьит, хлантцы уҭанатцеит…

Аԥсабара зегь ԥсыс иахоу – аҳауа иаиааиз аҭахара?..

– Урфахьеит, иузгәамҭеит, урфахьеит… Алаԥш уахәхеит…

Урҭ иҟартцаз еицәаз азызуз, ишырфахьаз зҳәаз…

– Иузеигьу ҟастцеит, убла хыстит.

Алашьцара ззынасыԥыз…

– Укаҳаанӡа угьежьы, аццакра уԥсы иаԥ-шәымахоит.

Амҩа иқәлаз дгьежьӡомызт… Итцасмызт…

– Угәаӷ змоу рцас азы уеиқәхароуп!

Амаӷ згәылхәҳәо «ацас»…Уи иаанагоз агәырӷьара анбацқьаз?..

– Уқәыпшуп, уеиҳа здыруа иажәа уазхәыц.

Зықәра зызхаз…

– Уахь еснагь уахьӡоит, уи хьаасгьы иукымшәа унарбоит ауп, ианаaудгылалак, ухеиқәырхара уашьҭалоит. Иубаша маҷума…Исҳәо урҳа…

Шьҭыпраарак зыпсҭазаарахаз…

– Хара уцацәеит, шьҭа сылапшгьы ухьӡом.

Сшыҟоу удыруеит…

– Урхапраа, урхапраа, ианамуӡах, ргәы пжәа, ирбааит ррыцҳахәра! Иргьежь рыблахаҵ!

Аҳәа ахы иҩаханы ажәҩан иаҵапшраҳа…

– Ақәыпшра…Ухшара узыпшызҭгьы – ушымпыррыз хара…

Аҳәыхә анпслак, ажәҩан аҭынхозар?..

– Урхамышҭыртә, иулшо зегьы, урхамышҭыртә..

Дыргәалашәонаҵ иҟоу, инамӡашаз…

Апшеи амшыни реимак, иахылҵуеит аҵәқәырпа,

Апҳәызбагьы данақәшәалак, илхалҵоит ахҭырпа…

Иршәны имҵалыжьыз ақьаад-бӷьыцқәа апшаҵәҟьа ихәынгашьаны ишьҭнамхит. Илажьыз уа аҳәынҵәа, ишьҭызхша мачхәума, атса иаҩызоуп, аха уи ахьанҭарагь рызгәаҭарым. Зыкапан аҟара ҩба агәнаҳа зыхәда иқәжьу, атса акапан абеиныpхуеи…

Илзыгәаӷьуаз џьылшьон, аха ус еипш имариамызт аӡәы итәы агара.

Зегьыҵәҟьа угәаҭанӡа иноугалар ҿеи ҳәа егьалам, саҟәыҵроуп, сыпсы ҭазарц, саҟәыҵроуп.

Ани исыдигалоз ақьаадгьы сара стәы ҳәа акы алоуп, сара сыхәҭаа акәымзаргьы, сҭаацәа рыхәҭаа…

Ихьымӡгызар акәхап схәыцшьа … «Урҭ» иса-нарыжьрымызт ас еипш ажәа ҟьашьқәа. «Урҭ» – «Сара стәқәа».

Сыхәҭаа злоу, ашьыжьтәи аӡаӡа аҭыпан сыпхӡы зықәҭәо ауп…

Уи ақьаад маҿаҭыпк иаҩызахон, ихәычаахыс ашәыта знымлац изы уи ҟамчҟьарак иамоу амч илзеиҳахон.

Ахы иаҿагылаз, «Лара Лтәқәа», дзынрыжьыз, алабашьҭра лнымларц азоуп.

Даныӡҕабыз, ахаан исзырҳәап ҳәа лгәы изызаанамгоз ажәа «аԥҳәысеиба» иахьа уи лыхьӡ аԥсаххьеит. Зҭыԥ рхиоу…

Исымоу сызхоит, аԥсыцәгьа иҭыԥхо – Цьаҳанымуп.

Адунеи иахаанхахьада, исымоу амаҷ сзырханы, исымам схаршҭны, иԥшьоу сахӡыӡааны…

Сзыхӡыӡаауа ҳауоуп, уи ауп иахьанӡагьы саазго, «Урҭ» рыԥсыԥ шалоу здыруеит.

Сазыԥшуп ашара, еснагь сазыԥшуп ашара, аха сзыцәшәо, амра цәырымтцыр ҳәа ауп. Адгьыл иқәҭәо сылаҕырӡ ианақәыԥхалак, анапсыргәытца иагәылаҳәҳәаан иханагалоит урҭ рахь, мшаҽнеиԥш, еиқәлацәоушәа, рыжәҩа еидтцаны шәарыцара инеиуа аби аԥеи рахь, «Сара Стәқәа» рахь.

АӠЫХЬ

Абахә аҩнытҟа амҩа ылхны аԥсҭазаара иазнеиуа, ма тцла иашак адацқәа аҽрылкәкәааны зхы цәырызго аӡыхь ахы ахьцәырнаго ауп иахьыцқьатцәҟьо.

Иҟалозма, аԥсуа уи гәаҭаны даҩсыртә еиԥш?.. Амтца рыцқьаны аԥсы аиргон, ачачхадил бҕьы хтцаны, уаҩы инапы натцакны итартә иҟаитцон. Аԥсуаа аӡыхь ирзақәыз аԥату ҳаракын. Зыхьла маҭәак ма шьатцак аӡәӡәаара тцасмызт.

Ацқьара ахы ахьытцнахуа аҭыԥ азнеирагь мариахашьа амамызт. Ауаа аӡыхь анеицгәарҭалак, иарахь уназгаша мҩахәасҭак азылырхуан, уи амҩахәасҭа аҳәынтцәа ҭҟьо иқәныҟәаӡомызт. Ирышьҭанеиуа ирыхәартә, амҩа иқәу дымҿажәкырц, дзацәажәо иоуртә, ибызшәа ахьиаҳаша аҭыԥ мыӡырц.

Ҳбызшәа ацқьара аӡыхь ацқьара иацлабӡом, урҭ еимактәы рымаӡам, аисара рыбжьаӡам.

Аисара – аамҭаныхгоуп. Иҟалап иахьа акәзар ауаҩы аамҭаныхра данаҿу. Абаша аамҭа аӡәгьы изшаӡам, ибашоу – ҭацәуп, иҭацәу ауаҩы иаҟара ишәарҭоу адунеи дыҟәӡам. Иааикәыршоу кьысрыла аҭакы ацәирӡуеит, ипхастеитәуеит. Баша апсҭазаара ныӡҵуа, аӡыхь ахы еиҵихӡом, иитаз аӡы акы хыршәлазар, ижәӡом, икеиҭәоит, аха ицҟьо аӡы анижәуагьы, аӡыхьи иареи рыбжьара, руак шыҟьашьу инхоит.

Шәацәажәа аӡыхь, уи аҭак шәынаҭоит, иааҟәымҵӡакәа ицәажәоит иара, ҳара маҷк иаҳәо ҳзеилымкаауа ҳалагеит, убри ауп арыцҳара.

Аҵаара рацәаны изҿарҵаз ахәыҷы иқьышә пшқақәа неихыхны, дзыҳәо ахьӡ ҳирҳауеит : «Аӡы»…

Уи аҭакы ҭаула шизымдыруагьы, ихәо аӡы мацара шакәу аҟара еиликаауеит. Ашьаҵәҟьагьы ауаҩы даҟьашьуеит, дызрыцҟьо аӡоуп.

Уи иҩнытҟа идақәа ирҭаныҟәаӡом, аха иара ада пстазаашьагьы имам.

Апшқа даниуа, ибызшәоу ҳәа акгьы ициизом. Уи, аарҩара иаргәаҟхьоу адгьыл аапсарада аӡы шажәуа еипш, иааикәыршаны иҟоу илалоит, макьана иҭацәу иҩнытҟатә дунеи ханарҭәаауеит.

Изакә насыпцузеи, ацәажәара зҽеазызшәо ахәыҷы «иҭабуп» ажәа ирҵара. Убри аминуҭ аӡы еипш ицҟьаны, ипшьаны аҳашьас иҟоузеи… Убасҟан ауп абызшәа здыруагьы ҿыц ахы анинарҵо. Хәҭа-хәҭала ажәа еиҿыршәшәаны ианаҳҳәо ауп зны-зынла уи иаҵаҵәахыу аҭакы анцәырҵуа.

Амшын ацәқәырпа апшаҳәа аҽнылшьны шьҭахьҟа иандәықәлалак, ибааӡажжыраӡа иннажьуа апслымӡ, убас еипш еиҟаранатәуеит, снеины снапы нылшьны, ҵәаҕәақәак анысҵандаз ҳәа угәы наухоит.

Убри апслымӡ еипшуп, ауаҩы ипсҭазаара алагамҭагьы. Шаҟа ирҵаулан аҵәаҕәа анутҵо, убри аҟара аамҭа иану ашьҭа еилургартә иаанхоит.

Алагамҭаҿоуп ииашоу ахырхарҭа анылхтәу. Ауаҩы иеилкаара шьақәгыло ианалаго ауп ацхыраара анаҭахыу. Аҵлагьы ишыхәыҷу ауп адац аныргәҕәатәу, аха ишакәхалакгьы хаҳәқәак наважьны иузыриашаӡом.

Ђьецьыр аҳабла аладатәи апшаҳәаҿы, иара Ђьецьыр захьӡу аӡиас арымарахьтәи адәаҿы унадгылоит хыхь Ҳацьымаа рхәы ҳәа изышьҭоу абахә ашьапы.

Уи абахә аԥсуа ԥҳәызба лыхәдеиԥш илбаашьҭу аган иагәылсуеит аӡыхь.

Уи илнаххьоу амҩа, ахҭырԥа шкәакәа еиԥшны, аҿырԥшӡаны аӡиас ахь аҿыланахоит. Жәытәаахыс уа инхо ирҳәалоит, иара хәшәуп ҳәа, ауаҩы иблақәа ирзеиҕьуп ҳәа.

Иитахгәышьоузеи нас уаҳа ауаҩы ихеиқәырхаразы, аӡба данамыркуазар, ибла хнатуазар, абжьы – ибызшәа инарҳауазар?..

Умҩахытц нас, аԥсуа, ӡыхьк унахәа, аха уназго амҩахәаста аҳәынтқәа ҭуумҟьан.

АМЗА-ҪА АНГЫЛО АУХА…

Дай мне руку на весь тот свет,
В этой, мои обе заняты…

М. Цветаева.

Аҳаԥшьа иахырхыз хмаҷырк иакышаз – Ананҳәа-ҩы еилаҳауаз иҿатцахәы…

Абаҳча шәҭны иахьеилагылаз ашьхыцқәа зыдҿырбалоз, аха игәаҕьны изқәымтәоз шәҭык иагәылаҳәҳәа иамаз аӡаӡа аӡә иимбашаз лаҕырӡын…

Аҭацаагарашәа згәарԥбжьара ибжьыҩуаз, «Ҳазшаз илԥха шәыгымзааит!» ҳәа дныҳәон… Игәатца данҭаԥшлак, ицәа дааҭаӡызон… (Ашьха имцацгьы Ажәеиԥшьаа дшыҟаз идыруан…).

Зхы аԥшӡара ихнахны ашәхымс ихытцуаз ихашҭыз – аамҭа аҟәараԥслымӡеиԥш анацәкьарақәа ирыбжьышәшәон…

Зҳәатәы харымтцаз асааҭ абжьы атцан ирзасыз аԥша иаҩызан – гәеантцаган…

Зашҭа ашьац рҿымыз дыззыԥшыз…

Ашьыжь заанатцәоуп ҳәа иззымнеиз, шьыбжьон заха рмоуз, алашьцара иацәшәаны ахәылҧаз зҿыҵтцәахыз аӡыхь атара ицоз лымҩахәаста...

Амшцәгьақәа идырхәашьыз амшын аҟәарамҿеиҧш ихигон ихәыцрақәа...

Акәаскьа арымарахьала иавагылаз атцәатла ашьапы атцәымӷ ихдырҩаахьан...

Иҭацәыз ауада гәаныла иаҳәон ашәак... «Нырцә дыгә-дыгә, аарцә дыгә-дыгә, нырцә дыгә-дыгә, аарцә дыгә-дыгә...»

Амзаҿа иазыҧшыз изы ажәҩан етцәала ихҩан...

АЗЫНИ ААҦНИ РЕИЛЫТЦЫМҬАЗ

Дарбаныз адунеи аҿы абыржәы, лыбла ихымлакәа мҩахәаста-маӡала зылаӷырӡ згәахьы ицоз дзырҭынчша ажәа зҳәашаз?.. Дарбаныз, иара ида?..

Аӡын-тцааршәыраха амцашоура здақәа ашьа рҭанарбоз...

Лшьапы лытцатцан асқам дахьнықәтәаз (лхәычра иалылгаз аҟазшьа), шаҟа аамҭа цаз здырхуада, лшьапы лара илтәымызшәа идысхьан...

Катцәарак дықәгылан длакҩакуа, аӡыни ааҧни реилытцымҭаз аҧхарра агәрагара иаҧсоу иаҧсаму ззымдыруа аҳәасатцлеиҧш...

Иахьа ӡынран...

Иахьа иҿыцыз шықәсын...

Ахыҧхьаӡара зхәыцызи, нас уи агәра згази рзы...

Ауаҩы цәаныррада дзымшаз Анцәа дизгәааны, лнапсыргәытцала лыблақәа хҩаны дтәан атыҧха, иацтәи ахәычы...

Зегь реиҳа ихааны ллымҳа иҭаԝуаз, зегь реиҳа иғәғәаны дызхәуаз абжьы гәхьааго итәаз лхәыцрақәа ашьхараҿ амԝахәаста иацәыхҟьаз ирԝызан, еиқәҿыртуан, аха изеибапшаауамызт.

Ааигәа зны «Ишьацәхныслаз аӡгаб уаԝыс дсыпхьаӡом» зхәоз аҭыпҳа…

«Аӡәы итәы баламцәажәан…» – лан лажәақәа аалгәалашәеит.

Аҵлагьы аԝара ианалаго, махәҭак акәзаап иалԝаауа…

АСДУ ЗНЫК АКӘЗАМ ИАНАУЫ…

(Д. Гәлиа изхәыцра…)

Маҟҿаҳәара асы дылагылан шеишықәса, аха ашьа иҟанамҵо иҟои?.. Асгьы арӡыҭуеит, ашьа зырныҟәо агәатҵәоуп умҳәозар…

Аӡә дызнымсыцыз, аха ишымԝаз гәынхәҵысҭала еилукаартә иҟаз амԝа данылан дцон, далсны дцон, ишьҭагьы анылон…

Цәашьык зыԝны амырлашоз ақыҭа агәҭаны дадырсызшәа дгылан… Дыззеилымкаауаз шырацәаз идыруан, ишырацәаахоз идыруан, деилызкаашаз рыгәра игон…

Уаҵәы ишараны иҟан… Уаҵәы ииуан амш… Уаҵәы ипсуан атх, ацәеи апхыӡи реиуа ззалымхуаз, дхәыцуанатҵы руак ицәцон…

Уи еиғьзаргьы здыруадаз…

Амра иацҭашәаз апсы Ҳазшаз иахь ианынаӡа, аӡә дтцаатт:

– Дыпсу дыпсытцәҟьоу?

– Дыпсит, – рҳәеит…

– Цьанаҭ гыларҭас иоуааит…

Еилаҩеиласуа иццакуаз амш аҧхьа игылан инеиуаз «Рхатцкы ақалақьуаа» дрылаҧшуан аӡәы дшанханы…

Иара иакәӡамызт…

Ихаҭагьы ибон иара шиакәмыз… Цьоукгьы ирбон иара шиакәмыз, аха иара иакәзар акәын, ус ирҭаххеит…

Дааҟәымҭцӡакәа дадгьежьылон, уахгьы-ҽынгьы, зегьы ззеиҧшыз аӡәы иҩыра иҭцәаҕәон…

Аҳҭнықалақь агәҭа игылан Дырмит Гәлиа ибаҟа…

СЫҧСЫҚӘРА ҲАУАДАРОУП…

Ашәаҧыцьаҧ рыбҕьы инарыҭцасыша аҳауа асцәыбналеит, уара уахь еихеит. Сшухыбаауа дырны, иуваҽырбоит, иувахәмаруеит…

Убжьы – гәеисыбжьхеит, адунеи алаҧш цьбара аамхарц сыҩныҭцҟа иҭаҭцәахуп.

Жәҩанынтә илбаарышьҭыз ахьтәы гара ианиаалоуп ҳанасыҧ… Уареи сареи ҳазбаз, аха «Ҳара» иаҳхьымӡаз ҳабацәа уи агара рыхьчоит, здоуҳа кәалӡны иаҳшәу ҳанацәа иара дырҭцысуеит…

Аҭауадцәа ршьа иалымҭцыз аҳкәажәк леиҧш снаҧы уҽнадукылоит…

Аҧсабара ҳаибабарц анаҭахха аҽны, аҩсҭаа илацәа хҩан…

Убара иахыццакуа, сухӡыӡааны сшәоит…

Амш аҳамҭа…

Аҭцх аҭынчра…

Ашықәсқәа рыхаара…

Ҳазшаз имаалықь – ужәҩа сыҽныҭцаскуеит…

АПСААТӘ РААМҬА

Аибашьҩы Валера Делба игәалашәара иазкуп

Аиха ахьанҭара иацлабуаз апсҭазаара капангак иақәгылан.

Зшәақь мазеины абна илаз ашәарыцаҩ ихыпраауаз апсаатә ирдыруан аимгеимцара захьӡыз. Уи адырра мҵәыжәҩаны аҳауа еиҩнацәон. Хыхь шаҳаҭра иуан Злыпха ҳаура. Ииӡбашаз избахьазшәа илапш хьшәашәан... Напыла анышә зфоз ан лҿаҭахьа ашьҭахь – пшран, зыпшран, гәыгран, ҽыргәгәаран, гәрагаран...

Иацы ииз изы – цәаҭаӡызаран...

Уатҵәы иишаз изы – гәагьран...

Зыбла ҭраа агәашә иазыпшуаз аҷарахәа игашаз бжьык лгәылалахьан... Уатҵә иаашар ихәлаӡомызт, асааҭқәа гьырак рыцраҳәан, еиҭатцӡомызт. Апсҭазаара зегьы пшран: ажәылара иазыпшызи ижәылоз изыпшызи рзы...

Зыжәҩан – зхыбраз, зыдгьыл – зиараз, дара жәҩани дгьыли рхы ахьеидыркыло аҭып еипш

ицәыхаран иҩны. Мҩас ибжьазгьы чҳаран, шьаҿала узынаӡомызт. Ахатца иаамҭан. Ипыруа апсаатә ираамҭан.

Аҩнатә псаатәқәагьы ирычҳашаз рычҳауан. Рҵакыра рымтцәыжәҩақәа иргәылакны ана-ара ицәытцатәан ҟәартқәак. Абжьаапны иҭчаа иҟаз ргәышпқәа мачк идахьан. Млагаратцәҟьамызт, аха чгьахьаран...

Аапсаран... Гәышпыла ахы иагәыдлоз изы аапсаран, аха ианамуӡозгьы, зцәаныррақәа аҳәызба апынтцеипш итцархахьаз рлакҭа дышҭапшуаз акәын дышхьатцуаз, ихьатцра шаамҭанытәу дирдырырц, зызқәа икыдзырпшылаша шрылам еилыркаарц.

Гәхьаагаран...

Абзиабара кәалӡны зцәа иадыз – дыхьчан. Ахы амч зықәхоз ацәеижь акәын, уи еиҳаз акы ақәаӡеипш игәыҳәны иҟаз адгьыл иажәуан. Иара иатәыз – иара иагон...

Згәеисра зыпсадгьыл апсып иахьагьы илазга-ҩазго уатцә ииуа игәра игон... Дыззеибашьыша шыҟаз идыруан...

Уатцә иишаз ҳәа зыгәра игоз иахьа Анцәа диҳәон: Ҳазшаз, иугәаумырпхан, аха, ҳақәшәаӡаргьы, сыззеибашьыша мызуандаз...

АЛХАС ЧХАМАЛИА

1983

АԤШЬАҬЫԤ

I

Цәгьа ишаноуп ҳа ҳдунеи,
Хыуааи ԥсыуааи зегь зхьыԥшу.
Аԥшьаҭыԥ уара уазнеи,
Цқьа иубарцаз узеиԥшу.

Иарбану ара узышьҭоу,
Ма џьарантәи уззыԥшу?
Иудыруама уа узҭоу
Аԥсҭазаара зматәахәу?

Узмырҭынчуа иарбан мчу,
Аҩсҭаа уихәхама?
Духашҭыма зегь зымчу,
Угәнаҳа еиҳахама?

Бзиабароуп зегь зку…
Ацәымӷра уа иҵугама,
Ма уԥсҭазаара зызку
Зынӡа даҽакхама?

II

Аҭыԥ иԥшьоу уазнеи лассы,
Уи амчра дыр қәнагала!
Нас ашьшьыҳәа унатәаны,
Угәы ашә аарты, умҟьала.

Усҟан еилыкка иунарбоит,
Ушуаҩытәыҩсоу уара.
Идыр, лыԥхалагь еилнаргоит,
Иҩашьаз ухаҿра.

III

Шәаԥшьны ицәыҵыҷҷоз мрашара,
Ԥсыуак дадызбалт убра.
Хыуак дашьҭан алашара,
Дықәын идгьыл, дыԥшаауа…

АБЗИАБАРА

Атцх еиқәара шәҭит иаха,
Суада аԥенцьырқәагь лашоуп.
Пшьаала иҿыхеит амӡырха,
Сы бымбылла ихҟьаӡоуп.

Наҟ, анаҩсҟа, ахәаҿы,
Аԥҳә лаҟәақәа убоит цәашьтцас.
Ишәақь амаа нҭарс икны,
Ҷкәынак днеиуеит хаҵаҵас…

Арахә ҭагьежьуеит ахкаара,
Маҷк иҭалазшәагьы рқьаф.
Арԥыс цагьа ихаара
Лҿапхьа ицәыригоит алаф.

Рбаҕьк ахтцысҭаҿ ахәда ҭыхны,
Ҿаaихак амаӡам, ҿнаҭуеит.
Аграпараҿ бышьҭа шьҭыхны,
Маӡа схыланы сцауеит…

Атцх еиқәара шәҭит иаха,
Суада аԥенцьырқәагь лашоуп.
Пшьаала иҿыхеит амӡырха,
Сы бымбылла ихҟьаӡоуп.

Ахы еиҿаскит схәыштҭаарамца,
Адәныҟа илеиуеит асырҳәы…
Сытцагылоуп скәаcқьа абартца.
Ҩ-шьҭак ҭыхуп асаҿы.

АГӘҬЫХА

Ҿыц игәылшәаз ашәҭыш беиԥшуп са сгәаҿы,
Ԥхаррак снаҭоит бхаҿы еинаала саназхәыцуа.
Аҵх лашә салган саршәҭит уи са схаҭагьы,
Ҳакәша-мыкәша ссируп,
фҩыхааауп зегь ирхылҵуа.

Быччаԥшь иацу хьы мрахәагоуп сара сзы,
Исҿахәмарлоит зынгьы
сыҷкәынра саԥысуа...
Цәалашәарак снырт,
саргәамҵуеит есқьынгьы,
Цәанырроуп сцәа-сжьы иҭагьежьуа,
сзырдысуа.

Быбла разқәа ирхылҵуа
аԥхарра самоуп сытҟәаны,
Уамак исмырзоз шьҭа зынӡа иаргамоуп.
Исҭахуп сыгәҭыха бысҭарц еиҟәшаны,
Аԥсҭазаарагь ус еиҳа иазгьамоуп.

Ҭаха снаҭом, уи сазхәыцуеит сара есҽны,
Илаша-лашоит сгәыҕра шәҭышны игәылҵуа.
Аҵх лашә ҳалган ҳаршәҭит уи ҳа ҳхаҭагьы,
Ҳакәша-мыкәша ссируп,
фҩыхааауп зегь ирхылҵуа.

АУАҨҦСЫ

Аҵх лашә аҵаҟа ашара сазхәыцуеит,
Амра ашәахәа хаақәа сгәыӷра рызкуп.
Лашьцарак еиҧхьышьшьаауа
сгәаҵа сҭахәыцуеит,
Ҩнуҵҟала иҿымцәааауа кәицк сзаркуп.

Сгәы еибафоит, аҭра иҭыҵуеит,
Ицқьоуп, иаартуп уи зегь рзы.
Алашьцарагь хәыҷы-хәыҷла исхыҵуеит,
Сашьҭам усҟан малк са схазы.

Инсыжьуам агәала сгәаҵаҿ ҵәахтәыс ҳәа,
Иаразнак иҭысхыр сҭахуп уи аҧсы.
Егьа сдырҟьаларц иаҿызаргь сыхҭысқәа,
Са сзыҳәа зегь реиҳа дхадоуп ауаҩҧсы.

АҦҲӘЫЗБЕИ АШӘҬҚӘЕИ

Ашьыжь шараз ашәҭқәа дрылан дыҧшаауа,
Лнацәкьарақәа иркылҧхон амрахәага.
Исҿахәмаруан игәыбзыӷуа, еилыҧхаауа,
Ла лхаҿсахьа гәыҟаҵага.

Ҧшьаала иасуан уаҟа ҧшакгьы,
Ашәҭқәа ирылан еилыршәшәо.
Иацәымшәаӡо ҵьара хьҭакгьы,
Ирызҳауан иқашәқашәо.

Урҭ рҿаҧхьа снеин сангыла,
Маҷк ла лышьҭахьҟа днеихеит.
Даҽа шәҭқәак зымҩа еидкыла,
Лара лышҟа инасырхеит.

…Сшьаҳаиҭхеит уа сахьгылаз,
Зынӡа идысӡеит са снапқәа.
Цгәеиқәаҵәоума сымҩа испылаз,
Абас еицәыхьшәашәартә ҳагәқәа!

Амра ҵхон, шьыжьшәапшьгьы хыҵуан,
Адәқәа шәҭын илашаӡа.
Сымҩахь сцон, сыгәгьы сҭахәыцуан,
Лара ашәҭқәа дрылан дыпшааиуа.

АПСҬАЗААРА АХЬАЛАГО

Игәасҭеит иацы аҭқыс ишылашаз
Иахьа ла лхы-лҿы.
Ажәҩанаҿ апҭақәа еижәылон.
Еилыҭцуан. Еиҵырҭцуан.
Еилаӡҩон зынгьы.
Агаҿахь аҵәқәырпақәа жәылон,
Еиҵылон абахәгьы аӡгьы.
Урҭ рыхәапшра лакәын.

Ла лыблақәа ракәын,
Уажә ада
Асќак иќамлацт иразны,
Ажәада,
Иуарҳәоит ажәада,
Ажәала иузымҳәо. Мшаҽны…
Избада? Изаҳада?
Сгылоуп схьаақәа шьаҽны.

Рапхьа данызбаз аҽны,
Лхахәы пшӡа шьқьыруа ихиаала,

Днеиуан дласны.
Сналхьыԥшит. Гаҿала…
Иҭыԥраа ицон са сыгәгьы.
Ацәқәырԥқәа еихытцуан, еихалон,
Аҷнышқәа хәмаруан ирхала,
Амрагьы ԥхон игәыкны.

Иҟоуп еснагь са сгәы аҟны,
Уи лсахьа, уи лцәаҩа.
Мшаҽенеиԥш илашоуп ла лхы-лҿы.
Лыблақәа ирхылтцуеит ԥхаррак,
Аразра, ацқьара еиҳарак.
Абарҭ зегь ургоит утҟәаны
Аԥсҭазаара агәеисра ахьалаго.
Нас… Зегь ҿыцла иалагоит.

АТЦХ АБЛАҚӘА

Ауадаҿ лашьцан,
Атцх цахьан.
Ауадаҿ былран.
Ашара харан.

Атцх иагәыларшәын
Ҩыцьа ибылуаз.
Атцх иагәыларшәын
Илашаз, имаҙаз…

Атцх уахак
Ицон икашьшьы.
Ауада ҿаҳан,
Иаркымызт цәашьы.

Аҿҿаҳәа ибылуан
Ауадаҿ зегьы.
Аҿҿаҳәа ибылуан
Уа аҩыцьагь ргәы.

Ус, шарҧазы,
Амцабзгьы еиқәтәеит.
Иҧхашьаз аҵхгьы,
Алацәа еиқәнаҧсеит.

Аҵх аблақәа
Ирбаз драӡеит.
Аҵх аблақәа,
Ирбаз рӡеит.

БЫСҞӘАҴ УАХАК

Исҭан иахак
Цәаныррак. Хаала
Иасуан ҧшак,
Уа ҧшьаала, ҧшьаала.

Ҳаицын иаха,
Уа ҳхала, ҳхала.
Ҳаицуп уаха,
Уа ҳҟьалеит, ҳҟьала.

…Бысҟәаҵ уахак,
Сааныжь са схала.
Изҩып цәаҳәак,
Цәаныррa хаала.

ИҞАН АУАА...

Иҟан ауаа, инхон хьыӡла-ԥшала,
Аӡәырҩы ираԥыргон сахьала, ԥшрала.
Ражәа раӡан, ишәан-изан,
Ражәеи руси еицын, еимадан.

Иҟан ауаа, иҟан ламысла,
Ибеиан доуҳала, насыԥла.
Ауаҩ изыҳәан дыхәшәын ауаҩы,
Рыԥсгьы еихҭнырҵазеи ус шаҟаҩы?!

Иҟан ауаа, иашьҭамызт мал дук,
Инхон иаҩцамкәа, уалда.
Малс иныҟәыргоз раԥсуара акәын,
Уалс ирыдызгьы уи ахьчара акәын.

Иҟан ауаа, иҟан аӷламқәа,
Рыбзарӡык ҳәамызт дара аԥсамкәа!
Аибарҿхәара урҭ ирымамызт ҵасны,
Арҿхәаԥхьыӡ шьҭырхуамызт иасны.

Иҟан ауаа, изқәымыз ахьымӡӷ,
Ирыман иаԥсаҵәҟьаз дара ахьыӡ.
Ауаҩы дырҭиуамызт игәҭасны,
Ӷасгьы дҟарҵомызт изцасны.

Иҟан ауаа, зыжәлар рзы иҟаз,
Ажәларгьы ирдыруан дара ирзыҟаз.
Урҭ зегь еигәныҩуан, идырны рыгәшәа,
Ишԥассирыз насгьы рбызшәа!

Иҟан ауаа, урҭ зегь аԥсуаан,
Аӡәк иеиԥш еидгылон, еизуаан.
Ражәа ипхылнадон, ражәа мцурамызт,
Ражәа ианықәны аӡытҵәҟьагь ржәуамызт.
Иҟан ауаа!..

АДГӘЫР ГӘЫНБА

1989

СҨЫЗЦӘА ШӘЫЕҴӘ

Снапы еиҵыхны сиеҵә лбаазгап,
Саҧхьа инышьҭаҵан снатәап.
Жәҩан ҧсҭазаарак гәхьаазгап,
Иҧхоу сдунеи хәыҷ аҿ сназап.

Бзиа избо сҩызцәа шәзыҳәан,
Сыбжьы неиҵыхны ашәа сҳәап.
Ишеишеиуа адунеи аҵыхәан,
Шәара шәиеҵәахә ҧхалап.

ИРЕИҔЬУ АШӘҬ

Аҧхарра згәылоу ааҧын ааит,
Иреиҕьу сышәҭ, гәаныла ишәҭит.
Амра ацыҧхьқәа акыр иҧшааит,
Сышәҭ ианақәшәа сгәыҕра иит.

Иреиҕьу сышәҭ сыгәҭыха згәылоу,
Афҩы ахылҵуеит уи уажәгьы.
Ибыбышхоит ҭынч иахьгылоу,
Ажәла канаҧсоит хазгьы.

ҾЫСҬЫП

Ҿысҭып, ҿысҭып, ҿысҭып, ҿысҭып,
Сыбжьы ахьынӡанаӡо збап.
Ашәакгьы иҿыцу бжьыла ихыстып,
Адунеи сыбжьы асарҳап.

Ахра-ҿҟьара сымҩа аҿызгап,
Икәеи-кәеиуа ӡыхьк снахәап.
Акапкапқәа ашәа рзысҳәап,
Ирмаҳар ҿыҭуа сцалап.

ПХЫЗЛА АПХЫЗ

Алашьцара ҿымҭуа пшьаала,
Буада апенцьырқәа ирзыпшуп.
Былаҕырӡқәа аҳәҳәа еишьҭала,
Бӡамҩа ҟәанда иахьыжжуп.

Ашәҭқәа ибысҭаз, биарҭа иқәу,
Лабжьыш раӡала ибкәабоит.
Ббырфын хыза абжа ибықәу,
Ицәоу ашәҭқәа хчушәа рбоит.

Чыҭ зыхәлымшәоз алашьцара,
Буада апенцьырқәа аанартит.
Ихбыртлаанӡа бара бгәала,
Ицәаз ашәҭқәа ҭрыс иаапшит.

Зыбла хызтыз сыпхыӡ рыман,
Шьабысҭоушәа наҟ иҭрыст.
Алашьцара ацәқәырпа саман,
Ашара ҿымҭ аҿықә иаҿыст.

ЏЬАМБУЛ ИНЏЬГИА

1986

ААԤЫН АШӘҬЫЦ

Ԥхыӡк дазхәыцуа, дмыццакӡакәа,
Арԥыс дшаваз аԥшаҳәа,
Ааԥын ашҭаҿ игәылҵыз шәҭушәа,
Иаԥхьа дцәырҵуан анцәахша.

Уажә даҿыхәон, ҭынч даҿыхәон,
Абзиабара ашҳам ихааӡа,
Игәаҵа иҭалаз — мцабзк ицралон,
Тәык диҩызан лҿаԥхьа шьҭа...

Ааԥын баҳча нас дынҭалон,
Ашәҭқәа еизигарц лара лзы.
Аԥҭа иавҵԥшуаз амра ихыччон:
— Уи дуцәигахьеит ҽаӡәы.

ИШАНХОИТ АԤСРА

Аҵла ирҿыҵшәашәо абыҕь ҩежьқәа
Аԥша рахәмаруеит имшаҭ,
Ахьхьаҳәа ицәажәоит уажә иахьлеиуа
Ирҳәоушәа аҵыхәҭәантәи руасиаҭ.

Ҭагалан акәоуп урҭ зызнеиуа,
Ирызҳәоуп — шьҭа уаҳа импытырц,
Аԥша гәыбзыҕ ишаҿахәыҭхәыҭуа,
Ҭынч, ӡшәахк иаҩызан иӡыҭырц.

Урҭ ҳреиԥшуп ҳарҭгьы, мҩакоуп ҳзызнеиуа,
Ҭагалан акәоуп уажәшьҭан ҳзызцо,
Аха, инхар ҳшәахәа — бзарӡны ҳзырҽеиуа,
Аԥсроуп — убысҟан ишанхо.

* * *

Амза агәалаҟәа ахашҭын
Икәашоит, абар шәыԥшы,
Арҵу ашәаҳәабжь еиҵнахын
Агәы ҭгәырҕьаауеит уажәы.

Арԥыс ԥагьеи аҭыԥҳа ԥшӡеи
Аҵх акәаҿ еизгәыкуеит,
Ажәҩан иаҵоу аеҵә рыцҟәа
Еихәаԥшны маӡа илацәҟәуеит.

Аԥхыӡ иалҵыз аца̄ҟәырԥ, ԥшьаала
Аҟәара иазцеит маӡа,
Жәабжьк аҿыҵакуп иахьнеиуа:
— Еибагарцоуп урҭ уаха!

АҾА ЗАУЗ

Хәыцраҟәак деимаркуан
Ҵхагәазы дахьцоз,
Амза ихашеишеиуан
Ашьхаҟәа ирыхшәоз

Лылаԥш даргәаҭеиуан
Ихьысны дызбылхьаз,
Лыччаԥшь иҿахәмаруан
Дхыхны дзыҟәаахьаз

Зынгьы илаԥш рыҟәшәон
Еҵәаҟәак иччоз,
Ауапа еиҟәа иахьынҳалан
Ажәҩанаҿ иԥхьоз…

Аԥсабара гәырҕьон
Игәылшәаз уамашәа…
Адунеи даԥшәыман —
Илеитаз аҿа.

Ҩ-ЦӘАШЬЫК

Абаллада

Ацәашьы ҭаа лагылзышон,
Ишәышәуан апша адәахьы,
Ахахәышла уазк иҿытцшәон
Ихәыштаарамцаҿы уажәы.

Атцх, аӡиас еипш ихиаалан,
Шьаҿа ссала инаскьон,
Ахахәышла игәы иҭалаз
Хьаак, иҿымцәо деимнадон

Ацәашьы ҭаа лагылзышон,
Ишәышәуан апша адәахьы,
Лагырӡ рыцқәак ҭынч илеиуан
Замҩа кычҷәак ирхьыжжы.

Азатцәра, псцәаҳаны изхалаз,
Изхаҷапшьоз ес-уаха,
Егьа иундагь — имчқәа хомызт,
Уаҳа илашомызт уажәшьҭа.

Ихәыштаарамцоуп шаҳаҭс имоу,
Ихьаа ицеиҩызшо шьҭа…
Игәлмтцәахқәаз, уажә иабаќоу?
Иахәхеит аибашьра — ипацәа…

Ицәа иҭаӡатцәќьоз данириатцәќьеит
Абырг иишьоз — ашаҩгьы,
Гәаартыла, уа пҳсы цқьала
Дзымтцаныҳәоз ес-шьыжьы…

Уажә аҿҿаҳәа ицәажәо иахьеиқәу
Амцагь иамоуп агәырҩа,
Псыс иахоу — данынаскьа абырг,
Хәоуп иазынхо ахәыштаара…

Ацәашьы ҭаа лагылзышом…
Ишәышәуеит апша адәахьы,
Ашара иапылаанӡа, иҿыцәааит,
Зыпсы зхытцыз ҩ-цәашьык.

ХӘЫЦРАК СШАЛАЗ

Ашьыжь, ҿымҭ абарҵа сыҟәгылт,
Лакәшәа аԥсабара ԥшӡан,
Саԥхьа ишьҭаз ашҭа сныҟәылт,
Хь-рыцшәа, ӡаӡала иҟәҵан.

Амра амҵәыжәҩақәа еиҵыхны
Абахә иавҭны аҽеархҳон,
Ахьы-лаԥш зхьысуаз, ирымбаӡакәа
Арҩашьыга ҭынч иахәон.

Аҵар рашәа гәазырҳаган
Ашьыжь шара аҽахьнагӡон,
Абнеи агәаҩақәеи ҭырҵәажәан
Ажәҩан хылԥахь иҩаскьон.

Хәыцра хаак ҭынч сызҿыхәаз
Абри аамҭаз исхан,
Уи саналҵ – аӡаӡа рыцқәа
Рыԥсқәа рхыҵны икабахьан.

АЗЫН ААИГӘАХОИТ

Амшын иаҵәа ихиаало аҷнышқәа хушәа
Ажәҩан каршәраҿ ԥсҭҳәашқәак ӡсоит,
Аҵлакәа иршәырхыз руаԥақәа ахьышьҭоу
Хьы-уарҳалқәоушәа иссирны еилыԥхоит.

Адгьыл иахәаччо амра аныкнаҳау,
Аԥсабара шәахәала иарԥхоит,
Аҵх лашә анцәыртҵуа, сабиҵас игәылшәо
Амза нкахәыцуа ҿымҭ игәырҩоит.

Мши-ҵхи иргәылоу аамҭа ахьнеиуа,
Ашьҭақәа ныжьуа, ҭынч ԥхьаҟа еихоит,
Урҭ ирхылаз аӡын, маҷ-маҷла,
Аҵлақәа иршәырҵаша асхарԥқәа аԥоит.

ЗАҲКӘАЖӘ ИЛАШЬАПКЫЗ

Аҭакар баапс ауаа аргәаҟхьан,
Аԥсаа иаҳәон аҽеаҩра.
Иахьлеиуаз иԥсахәагаз аӡыхьқәа
Ҭынч иаҿын аҭабара.

Дақәмақаруан иара итәала
Аԥсабара ԥшӡа, ауаҩы,
Аха иабахәоз аҭакаргьы
Иканарцеиуан еиҳагьы.

–Заҳкәажә! – ҿиҭит данамыхәа,
Ауаҩы – дшымчыдоу збаз.
Ус адырлоит аԥсабара,
Ианухашҭло уи аҵас.

* * *

Икаԥсоит жәҩантәыла абаҳчаҟынтәи еҵәақәак
Ҭагалан аҵла ирҿыҵшәшәо абгьқәа реиԥш…
Аԥсҭазаара агьама инаҿыхәаз алушәак –
Ианышәагәышьоит аҵыхәтәаны урҭ рцеиԥш.

* * *

Ахьхьа ахылҵуа акәараҷҷа неиуан…
Аӡын-кәа иҭыҧрааз ааҧын ҽырбон…
Нырцәи-аарцәи ҩ-шәҭык
рылаҧшқәа еиныруан…
Ирыбжьалоз абзиабара –
пытҟәырҵас инхон.

Ҳақәшаҳаҭыҩ аҧсҭазаара ихәыцуан…
Абзиабара ранеишьон
ҧсы-зхоу – еиҵыҵларц…
Амчымхара иахылҵуа ахьаа рзынижьуан,
Иҿаҧхьа ишымчыдақәоу
зны-зынла ирнырларц.

* * *

Ашәышықәсқәа иргәылаӡхьоу
фырхаҵак,
алахьынҵа амҵәыжәҩақәа
ишьҭырххьаз –
саршанхоит ихылҵуа ахыҧша…
Аамҭа зхыччаҵәҟьо са сакәзаап.

* * *

Иҿшәаз
абгъыц
сшьамхы иныкәшәон...
«Апсҭазаарамҩаҿ угәуҽаныз! –
исабжьон
сапхьа злахьынтца зыхҭыгәлаз...

НАУР ГАРМЕЛИА

1985

АҚӘЫЦЬМА

Ақәыцьма пырҕыблақәа цыҩ-цыҩуа
Саакылтцәо сара сеимнадоит.
Идырны иамоуп сышмыҩуа,
Еиҳа зычҳара ҕәҕәоуҳәа ҳаисоит...
Убас иҟоуп ҳлахьынтца аҩыра,
Уи ҳзацәцом, ҳацәцарцгьы ҳаҿзам.
Ҳаиҿагылоуп ҳалапш еихмырпо,
Ҳгәы ҭрысуам, ҳҩыцьагь ҳшәом.
Ақәыцьма, абна загь еимыздо,
Сара исыдтцны цьаргьы ицаӡом.
Амла иакыхуеит, иаргьы сара сеипштцәҟьа,
Аха аибашьра апҟара еиланагом.
Имхәыцкәа сафар алшоит абыржәытцәҟьа,
Аха уи хатцарас иашьом.
Ақәыцьма апырҕыблақәа цыҩ-цыҩуа,

Исҿагылоуп, ацқәа снарбоит еихырҳа.
Аиааира, ҳашьҭоуп ҳаипҳныҩуа,
Ҿымҭ, аха гәанылала ҳаҳәҳәо…
Ҳаиҭахеит ҳәа аҳәара атәаҳбом,
Уи атҵахара иаҳзаҩызоушәа ҳбоит.
Ҳаибашьуеит, аха макьана шьа каҳҭәом,
Ҳамчқәа еизаҳгоит, ҳаихоит.
Ақәыцьма пырҕыблақәа цыҩ-цыҩуеит,
Аҩызцәа гылоуп шьҭахьҟа.
Урҭ азыпшуп саныҩуа,
Аха сҭысуам, саҩызоуп абаҟа.
– «Сара сыбгам, слам,
саргьы сқәыцьмоуп,
Абна сааӡеит сара!..
Саргьы араҟа уауеипшҵәҟьа сапшәымоуп,
Иулшом сара сыршәара!»
Ҳаиҿаҕҕуаз арбаҕь ҿнаҭаанӡа,
Шаанӡа ҳгылаз абра,
Уара ихьатҵуа уакәымзар, уи иаанагом –
схьатҵуеит сара,
Ақәыцьма пырҕыблақәа цыҩ-цыҩуа,
Саакылтцәо сара сеимнадоит.
–«Абна аҳык иоуп иамоу,
Уи ахьӡ сара исзынхоит».

Убас аҳәоушәа игылоуп, еиҭатцӡом,
Ҳҩыцьагь ҳхьатцуам, ҳҭахоит.
Ақәыцьма пырҕыблақәа цыҩ-цыҩуа,
Иахьгылаз аҭыпаҿ иаанхоит.

ИЦӘЫШЫН СЗАМҨА САНИЗГЬЫ

Ицәышын сӡамҩа саниизгьы,
Ҵарҧалыкьк нақәтәеит аҧсы ҭанаҵарц.
Еиҕьын зынӡакыс сымиизҭгьы,
Сыбла маатызҭгьы, сылаҕырӡ маарц.
Аӡыркәи лаша-лашо еиҿырбоит аҵх,
Аҧшӡара избаз сгәы ҟанаҵарц,
Бнак илоуп бгакгьы, еихыхны аҵ,
Сара сашьҭоуп иҟанаҵо збарц.
Ицәышын сӡамҩа саниизгьы,
Кәыбрык нақәтәеит иажәырц ашьа,
Еиҕьын зынӡакыс сымиизҭгьы,
Еиҕьын анысҳәа, ихаҵа, сашьа!
Ҵыскгьы ашәа ҳәо абжьы ҭнагацәеит.
Ахаара сгәы ҟанаҵарц.
Абнаҿгьы жьак тәамҩахә амам,
Сара сашьҭоуп иҟанаҵо збарц.
Ицәышын сӡамҩа саниизгьы,
Саныҧслакгьы ицәышхоит иара,
Еиҕьын зынӡакыс сымиизҭгьы,
Мамзаргьы, сымцаргьы хара…

ЦӘЫБЛАҞЫ

Абыржәы ааигәаӡа аапын иациз ашьацаҧшқа ҟәымшәышәӡа адәеиужь иқәлахьан. Уахьыҧшуа иубон арахә гәааҳәарыла, рхы имҩахаӡакәа аҳәара ишаҿыз. Урҭ рҩадахьы зҿеиҵызхыз ахәаҿы иумбар залшомызт еицрыхәхәа еицыз аҵьмақәа. Ишәаҳәоз аҵаракәа уара уҩныҵҟа ишәаҳәозшәа угәы иаанагон, аха иабаҟоу, уаҧхьа ииаҟьаз амашьына иацрыбгаз алҩажә ануҿас уцәа хаа уалнахит.

Уара утәан ақалақь агәҭаҵәҟьа игылаз акаҳуажәырҭаҿы. Насгьы аҩныҵҟа злаугәамҧхаз сыздырам, адәахьы уҟан. Уаҧхьа иумҵагылаз акаҳуа ужәхьеижьҭеи акрааҵуан, аха уштәаз уамхацәан, «аҧхыӡ» бзиагь убон. Нас ишысҳәаз еиҧш амашьына иацрыбгаз алҩажә уаанарҧшит.

Ацәа «уаналҵ» уаҧхьа ииасны ицоз ауаҩы, «иҧшьоу ашьха Олимп анцәахәқәа рҭыҧаҿ сыҟан» ҳәа аауҳәеит. Уи иҵьашьаны даауҿаҧшын:

– Сара Едем абаҳчаҿ сиит, – иҳәеит.

Уара иухьӡын Иво. Уан аргентинатәи асериалқәа дырҿынтәаауан аҟынтә бзиа илбоз актиорк ихьӡ ухьӡылҵеит. Пытҩык Иван ҳәа уарҳәон.

Лара илыхьӡын Исабел. Лан лакәӡам илыхьӡызҵаз, лаб иоуп. Уигьы асериал бзиабаҩын.

Уи лхы аахтцәа длеипшын абыржәы сыбла иныхгылаз, зқьи аашәи фба шықәса рзын иапҵаз Гоииа иҭихыз Исабел Кобос Де Порсел лпатреҭ. Урҭ реипшра шцьашьахәу еипш рыхьӡқәагь еипшуп. Еипшуп аума, акоуп. Кобос лаамҭа лхаҿсахьа шақәнагоз еипш, ҳара ҳ-Исабелгьы лыпшра лаамҭа иақәнагон. Аамҭа ирласӡаны аҽапсахуеит, ауаҩы – мап.

Гоииа избахә анысҳәа, иацысҵап. Иара иҭиххьаз Исабел Кобос лыпшӡара акәу, мамзаргьы иибахьаз агәаҟрақәа ирыхҟьоу сыздырам, аха ипсҭазаара анҵәамҭаз длашәхеит. Иара ибзоурала Исабел лсахьа наӡаӡа адунеи аҿы иаанхеит. Ашәҟәыҩҩцәа рфырхацәа рхаҿсахьақәа жәала иаадырпшуеит, асахьаҭыхыҩцәа иҭырхуеит.

Уара атәара угәы цнатцәан, уҩагылан амҩа шхуҵәоз амашьына аангылт.

– Уиас, сара саапцшуеит, – иҳәеит амашьынаныҟәцаҩ, апенцьыр ихы аакылирҳәҳәан.

– Мап, мап. Уапхьа сышпацо?! – аҭак ҟаутцеит амҩеихтцәаҩ.

– Уиас, уиас, – иҳәахт амашьына иақәтәаз.

Аха уара ашьапыуаҩгьы мап шукыц иукын. Ус ишеимашәкуаз амашьынақәа еилачы ирацәаӡахеит.

– Уара ауаа ҳзыпшуп, уажәшьҭа уиас иҟалозар – даагәамтцит. Уи уара уҩыза иакәын. Иҟашәтцозгьы шәыхәмарны акәын ишыҟашәтцоз.

– Умҩа, еихыстцәом, еихыстцәом, – иуҳәац уҳәоит.

Амашьынақәа рыбжьы аргара иалагеит еиларцалаз арахә реипш. Нас аӡәы, ихада акгьы умбо, ус узҿиҭуеит:

– Уара адабла усма? Узгылои уҭадырҭәазшәа?

Амҩапа ганкахьала амашьынақәа зықәныҟәоз акәын. Акы гылазар авсшьа амамызт.

Нас уара уаацышәарччан, ҿызтуаз унапы уҩахан инаиурбан, уҩыза еихатәҽы унҭалт.

Арҭ зегьы иудыруаз ракәын. Апсны хәычыми, ақалақьқәа иаҳагьы ихәычӡоуп. Апсуаа зегьы еибадыруеит рымҳәои, иагьиашазар ҟалап. Дара ахьмачу иаҳагьы ирзеиҕьзар ау-

еит. Избан ҳәа уҵаауазар, уи аҭак ганрацәала иҟауҵар улшоит.

Уҩыза унаган уҩны уаанижьит. Амардуан уаакыдлан, ухәыцын, ахәбатәи аихагылахь ахалара уацәаашьан, ухьаҳәын амшын аҟәарахьы уҿыноухеит. Нас аԥшаҳәа уавалан ушнеиуаз ушьҭахь иааиуаз аӡӷабцәа руаӡәы лыччабжь улымҳа инҭасит. Уара иаразнак уаахьаԥшын, дубеит лара, аха дануҿаԥшы ухы аарҵәины ушцац ундәықәлеит.

Иҿаԥха-ҿаччоз лхы-лҿы угәы инҭалан иҭахаӡеит, аха уаҳа ухьаԥшны лҿаԥшра узымгәаӷьит. Уныҟәара уалган аҩныҟа уанааи, лара лыда хәыцырҭа умамызт. Иво, уара зыԥсҭазаара еигәырӷьоз уаҩын. Алаф аҳәара бзиа убон, еснагь уччон. Аха лара дануба нахыс зегь ухашҭшәа уҟалеит.

Раԥхьаӡа дануба аахыс иҵуан шықәсыбжак. Абарҭ афымзк дызбандаз ҳәа агәаҳәара ду уман. Аха ус машәыршәагь џьара шәеиҿамҳаит. Лыхьӡ уздырамызт, лыжәла уздырамызт, дахьатәиугьы уздырамызт. Иагьараан гәаныла иухәыцхьан аҩбатәи шәеибабара шыҟалоз. Уара иуҳәоз, лара ҭакс иулҭоз. Нас иугәалауршәон еимгеимцарак узҭаԥшыз, ихаа-

ӡа лыџьымшь ицәыҵыԥшуаз лыблақәа. Урҭ рыразра угәаҵа инҭалон. Зеиԥш ыҟам хаарак уланаҵон. Ари аҩыза иҿыцу ацәанырра ԥаса уагьазымхәыцӡацызт. Нас, иаалырҟьан, уаҳа лара думбар шалшоз уаназхәыцлак, ухәыужьы ҩхаххалон. Уԥсҭазаара хәарҭас ҳәа акгьы амамызшәа, аҵакы ацәыӡуашәа убон. Абри дсыԥшаап ҳәа улышьҭамлацызт. Иуҳәон: сылхь ианызар знымзар-зны ҳаибабоит ҳәа.

Зынран. Уара ақыҭарахь, уаб иҩнарҭахьы уцеит. Ашәарыцара даарӡа бзиа иубон. Еснзынра абна улан, ушәарыцон. Ашьыжь какал кны, иԥханы уҽеилоуҳәан, ушәақь ужәҩахыр инахшьны абнарахь унылбааит. Шьамхахьы асы шьҭан, аха аӡыҭрахьы аҿынахахьан.

Амра ахьылаҷҷоз аҟынтә ахәаԥшра цәгьан, убла ааҭнахуан. Уара ушәақь еиҵаҵаны, ҿымҭԥсымшь ашьшьыҳәа асы унылагыло ацара уаҿын. Ушьҭыбжь аӡәы иаҳар ҳәа ушәон. Иара шәыбнараҿгьы уззышәарыцаша ашәарах рацәамызт. Ажьа убар уи ҳамҭа дуӡӡан. Ажәеиԥшь ашьабсҭа узааишьҭызшәа уеигәырӷьон. Еиҳаразак иушьлоз, иубалоз, рдәынақәан. Урҭгьы еиҳа-еиҳа иҟәышхозшәа, ибзианы аҽы-

ҵәахра иашьцылеит. Уи иаҳагьы агәаҳәара бзиа узцәырнагон.

Ус угәуеанӡамкәа, ҭаҭынк сахап ҳәа уахьаатәаз, абар уапхьа ҩажәаҟа ҩажәихәбаҟа шьаҿа бжьаны, ажьа алымҳақәа кьацәза иаацәырҟьеит. Аха иабаҟоу, ушәақь аашьҭупаанӡа асы ашкәакәара инылашәкәа ицеит. Ашәарыцаҩ иаразнак уҩагылан ашьҭақәа урхылан удәықәлеит. Пыҭк уныҟәеит, уи уажәшьҭа исбарым ааугәаҳәуан еиҧш, абар еиҭах иахьыҟоу. Иара аҽмырҵысӡакәа акәара нырцә игылан. Уара уабомызт, аҵлара уаҵәахуан. Ашәақь аақәукын, абыржәы схысуеит ҳәа унацәа аархиан, уҭел абжьы геит, иара ныҵҟьеит, ухысит, аха иузақәмыршәеит. Уҭел абжьгьы ныцәеит, ахысбжь иацәшәазшәа. Уаҳа иасыда ҳәа уамыхәапшит, угәы пжәаха аҩныҟа удәықәлеит.

Уашҭа аганахь иамаз ахҵысҭа унхыҧан ушьапы уаақәгылеит. Абан мшәан, лара дахьыҟоу! Ҳәсақәак лыцны шәгәара дааҭалеит. Уангьы асасцәа дырҧылан, аҩныҟа илыманы ацара даҿуп. Уахь ушыпшуаз, абар еиҭах лылапш науқәшәеит. Уахьгылаз угачамкит, иҟоуцара уақәымшәо уҟалеит. Ари аҩыза аиқәшәара зынӡакыс уазыпшӡамызт. Лара лылапш

ааухымго духәапшуан. Уи акырӡа уеиланагеит. «Акы саҿызшәа ҟасцароуп» ҳәа угәахәын, узымҵагылаз атама-ҵла аауршәшәан иақәыз асы зегьы науқәҳаит. Лара дшамхачча ануба, ҧсрак иузаҩызахеит. Илыцыз ҩыцьа аҳәса цәажәараха ирысын, уагьрызгәамҭеит. Иво, асы уқәтат, ушәақь ужәҩа ихшьны, убас умҵысӡакәа угылан дара аҩны иҩналаанӡа. Нас уеаарушәшәан:

– Сара алыг, алыг – уҳәан, ҩынтәҟа ухы напыла унасит.

Аҳа, уажәшьҭа иҟоуҵои? Сыҩналан аҧсшәа расхәап ҳасасцәа, уҳәеит гәаныла.

Аҵаа уҧынҵа хнаршәаауа, алҩаҵә уҿҟьо, шәыҩны абартца уныҵалеит. Иҟапшьхаз унапқәа унарныҭәҳәалон исырпхандаз ҳәа, аха уеизгьы уқыць-қыцьуа, уцәа уҭаӡызо угылан. Аҩны аҩналара уҭахымызт, избанзар лара уа дыҟан. Уаанызкылоз апхашьара акәмызт, ашәара акәын узмышьҭуаз. «Абра даазгеи, ахаан ҳқыҭаҿ дсымбацызт» ҳәа ухәыцуан.

Лара дыпшын абыржәымзар-абыржәы уааҩналоит ҳәа. Лхы лыцакны ашәахьгьы дынхьапшлон. Аха уара улакҩакуа абартца уҵан.

2

Исабел ларма напы лыцламҳәа иаҵаргыланы, ларҕьала ашәҟәы лкын. Уи дзыԥхьоз абзиабара иазкыз романын. Гәаныла акәын дшаԥхьоз, аха зны-зынла ашьшьыҳәа жәақәакгьы налыҿшәон. Иааџьоушьартә, аха лара рацәак абзиабара агәра лгаӡомызт. Абарҭ ароманқәа рҿы иззааҭгылоу аҷкәыни аӡҕаби, мамзаргьы арԥызбеи аԥҳәызбеи рыбжьара иҟало аизыҟазаашьақәа, ацәаныррақәа, иҵабыргны изыҟалом ҳәа лгәы иаанагон. Аха уеизгьы гәаҳәарыла дрыԥхьон абзиабара иазкыз аҩымҭақәа. Избан ҳәа уҵаауазар, шьцылараразаргьы ҟаларын. Дамыԥхьар акы лыгызшәа лнарбон.

Арҿиамҭа ахы даналга, лышәҟә аркны наҟ инықәылҵеит. Лгәалаҟазаара аабзиахан, дҩаҵҟьан, аҵыс зыҭра иҭыԥрааз еиԥш адәахьы дындәылҟьеит. Уаҟа лҩызцәа даарҿахаит. Дара аӡҕабцәа ҩыџьеи лареи иреиҳаӡоу аҵараиурҭаҟны аҵара еицырҵон. Ихәыҷаахыс еибадыруан, бзиа еибабон, дара-дара рыбжьарагь маӡа рымамызт.

Ус еицәажәо, амшын аԥшаҳәа иаақәлеит. Аӡҕабцәа алафҳәара бзиа ирбон. Рыбжьы ныҵакны еицәажәо ишцоз, руаӡәы акы лҳәан,

рыззегьы ааибарччеит, аха Исабел лыччабжь егьырҭ инарылаҩҩит. Нас ауп уаргьы лара уанылҿаԥшы, блала шәанеиқәшәа, ухьаҳәны уанцаз.

–Бигәаԥхеит ҳәа сыҟоуп, – дыччо ллымҳа дааҭахәыҭхәыҭит лҩыза. –Ааи, ааи – нацылҵеит аҩбатәи Исабелгьы лҩызцәа ирҳәаз дарччеит. Аиаша уасҳәап, улгәаԥхеит иаразнак. Духьӡаны днауҿаԥшыргьы лҭаххеит, иагьыҟалҵон, аха уара ушьаҿа аарццакны уцон.

Лара лыда хәыцырҭа шумамыз еиԥш, лара уара уда акгьы лхы иҭамкәа дыҟамызт. Мышқәак рышьҭахь уара зынӡаск улхашҭшәа луит. Избанзар лара деилахан, аҵара лҵон, есқьынгьы иҿыцу акы саҳандаз ҳәа дыҟан. Лхы иҭалыгӡоз рацәан, дназхьыԥшыз ухаҿсахьа уа иамкит, илцәыӡит, иаалҭаххаргьы агәаларшәара лылшомызт.

Ақәоура ашьҭахь иҭатәақәаз аӡыҭҟәақәа днараҩс-аараҩсуа даауан лара. Леилаҳәашьа, леилацашьа ала егьырҭ лара илықәлацәоу аӡҕабцәа дызларылукаауаз акгьы ыҟамызт. Еиқәоу аԥштәқәа иаҳа бзиа илбон, еиҳа илнаалоит ҳәа агәаанагара лыман. Уи нас лара лус акәын.

Иҟоуп ауаа зегьы иреиԥшзар зҭаху, иҟоуп егьырҭ дызларылукааша акы ҟазҵар зҭаху, иарбанзаалак хырхарҭак аганахь ала, мамзаргьы зегь рыла. Рыҩгәыԥк ирзымхәыцуа, ҵакы азымҭо, ахԥатәи агәыԥ далауԥхьаӡар ауан лара. Исабел иаҳа дызхатҵгылоз адырра амаӡақәа ракәын.

Аибашьра иҭаԥнаҽҽыз, иаҟәаҟәаз, уажәгьы еиҭашьақәдмыргылац амҩа днаныҵцын, метрақәак рнаҩс игылаз адәқьан дныҵалеит. Пыҭраамҭак ҵхьан еиԥш, лара илҭахқәаз аахәаны дындәылҵын, дныхгыло-аахгыло лыҩныҟа лҿыналхеит. Ақәагьы аԥсатара иналаган, Исабел иаҳагьы лшьаҿа лырццакит. Лныҟәашьа даара илахҿыхын, иԥшӡан.

Исабел лҭаацәеи лареи рхатәы ҩны рыман. Рацәак идуӡамызт, аха ҩ-еихагылак аман, ашҭа хәычҷгьы ԥшӡаӡа аԥхьа ишьҭан.

Аҩны дныҩналан, илкыз апакет налыргылан, атәара дахьымӡакәа лан даалыдыххылт.

– Пҳәыск лызбахә сарҳәеит. Ани бчымазара лхәышәтәыр ауеит рҳәеит. Уажәы баб даауеит машьынала, нас ҳцап. Ари ҳгәыла пҳәысгьы дцоит, – лҳәеит ан дыццакы-ццакуа.

– Бзиоуп, – лылахь хәычҷык иааиқәылтцеит Исабел.

Аԥхьа лаб диватәоуп Исабел, ашьҭахь лани агәылаԥҳәыси аицәажәара иаҿуп. Абар даҽа дунеик иалалозшәа раԥхьаҟа зегьы шкәакәаӡа сыла ихҟьаны ишьҭоуп.

– Арахь асду рзаузаап, – иҳәеит аб, аха уи аӡәгьы ақәҿимҭит.

Ус, ирҭахыз аҩнгьы иаадгылеит, анхара дук ыҟамызт, аха ашҭа ҭбаа-ҭыцәӡа иахьыҟаз аҟынтә аҩнгьы арԥшӡон.

– Шәара шәнеи, сара араҟа саапшуеит, – иҳәеит аб.

Нас аҳәсеи Исабели амашьына инҭыҵит. Уаҟа уаргьы улбеит, иаразнакгьы улдырит. Нас иуасҳәаз ауп иҟаз. Дара уа цыҭраамҭак иҟан. Уара иҟаутцо уақәымшәо ушгылаз, ушәақь аашьҭухын абнарахь уеиҭанылбаауит. Уажәшьҭа ицеит ҳәа анугәаахәуаз аҩныҟа ухалеит. Угәы уамжьеит, ицахьан. Азныказ уаалахҿыххан, нас иаразнак агәыԥжәара уқәҳаит. Ухы-угәы азыԥжәон, аҩналара ахьулымшаз ҵахарак еиԥш иубеит. Лара иаҳагьы ухы дҭалеит, угәы дыҵалеит, аха иҟаутцоз, ицаз цеит.

– Иҟаз зусҭцәадаз? – ҳәа уналазҵааит уан.

– Хәшәык рҭахын.

– Изҭахыдаз? –даарцыхцыхит узтҵаара, уан рацәак аҵәажәара лҭахымшәа ануба.

– Изҭаххарыдаз, иҟаз ирҭахын. Елыр иганы иныҳәатәуп. Убри азоуп изааз, уаҳа иуасҳәари? – убас аҭак улҭеит даҽа зтҵаарак узыҟамҵо.

– Бзиоуп, нас, – уҳәан, ундәылтҵит.

3

Пшь-ҭӡамцк урхәаҽуашәа, иуқәыгәгәозшәа убоит. Уҳәҳәаны иуґралаз уґрухыр уҭахуп, аха уи ус имариам. Сеилагама уҳәо аҟынӡа унеит. Уҟазшьа акәӡам зҽызыпсахыз, упсы ауп уҳәар ҟалоит. Иулаз ауаҩытәыҩса игәыблыреи игәцаракреи ишулаз иаанхеит, џьаргьы имцеит. Акырӡа аанагоит, акырӡа аҭанакуеит уи. Убри аҩыза аҭагылазаашьа уалахеит, џьара шьаҭак узамҭо. Уцәаныррақәа ирышьашәалоу, ирықәнагоу ажәақәа рыпшаара цәгьоуп, иуадаҩуп.

Ууада ууаҩнахеит, адәылтҵрагьы уҭахым, зны-зынла аҧенџьыр ункылпшны ақалақь апсҭазаара гәоуҭон, аха уаҟа иубоз ухахьы иааугомызт, ахшыҩтҵак аҭарагьы уҭахымызт. Изыхҟьеи ҳәа утҵаауазар, лара лоуп. Ухы, угәы, упсы, зегьынџьара дҭалеит усҟан аҭкыс еиҳа-

ны. Аҩны уахьзымыҩналаз угәы ҭнашьаауан. Аамҭа шьҭахьҟа иргьежьызтгьы иҟаутҵашаз ухәыцхьан, аха убас, ҳәарас иаҭахузеи, изыҟаломызт.

Ус, ушьапқәа еиқәыршәны аҟәардә уахьықәтәаз, уан аҭел улзасны, иуулакгьы, ахәшә азын илҭааз рыжәла еилукаарц уӡбеит. Уавтҵалеит, уавтҵытҵит, анс уҳәеит, арс уҳәеит, аха уи зныкмап анылклак даҽаџьара еиҭатҵшьа лымамызт. Угәҭакы лтҵшәадахеит. Уара ирыжәлоу аилкаара ззуҭаху шумҳәоз еипш, ларгьы уи иарбан жәлоу лҳәомызт.

Угәҿыгьра еиҳа-еиҳа иазҳауан. Уи злаанукылаша акы узбарц уҭахын. Ус, уҩагылан, ауадаҿ унеи-аауа аҵәажәара уалагеит. Унапқәа еитҵыхуа, убжьы ҭганы, ауаа ирзеиҭоуҳәошәа угәы иарбаны.

– Ишпеилкаатәу абзиабара? Абзиабара – наунагӡароуп. Аха наунагӡаратәи абзиабара ыҟаӡам. Зегьы бжьнахыр ауеит хҭыск. Нас иара изыҭны иулҭуеит. Уара бзиабароуп ҳәа иупхьаӡоз, цәымґрахеит.

Ангьы еснагь зыхшара бзиа дызбало ҳәа угәы иаанаго, лгьы илзалыршом уи абзиабара лыҩнытҟа аҭатцәахра. Деиҭах иарбанзаалак,

мамзаргьы иалкаау хҭыск анаҩс. Нас, абзиабара наунагӡамзар, иҳалшоит иҟаҳҵарц алкаа уи шҵакыдоу, насгьы ишуҧырхагахо уҧсҭазаара амҩаҿы. Аха усгьы, иарада ҧсыхәа ыҟам. Ара сзыхцәажәо аҷкәыни аӡгаби, арҧыси аҭыҧҳаи, ахаҵеи аҧҳәызбеи, мамзаргьы алыгажәи аҭакәажәи рыбжьара ицәырҵыр зуа абзиабара мацара акәӡам. Араҟа зызбахә сымоу абзиабара иаҵанакуа аилкаарақәа зегь роуп. Ҳаззегьы иҳациииуа, омакала ицьашьахәу ацәанырра.

Уҧсы алатцан аҳауа иазеиҭауҳәоз угәаанагара ҳәаны уаналга, унеины уҩатәеит.

Амш цыҭк инаскьахьан, ааилахәлара иаҿын. Угәы зынӡакыс ианыҩнаҧтцәа, ҳауак сфандаз ҳәа ҵаҟа унылбааит. Адәахьы имҩасуан аӡынра амш хаа. Амра уаацәгылар, ашоура уакыртә аҟынӡа ипхон, амшынынтә аҧша ҟәанда асуан. Зыҧштәы злыҭцхьаз аҧсабара, ҿыц иаанахәаз ацәа, пасатәи шанаалоз еипш ианаалон.

Иахьа ипхаз амра, ашышкамс ашьақар шеизнаго еипш, ауаа амшын аҧшаҳәахьы ицәырнагеит. Ара иныҟәон: анацәа рыҧшқацәа рыманы, дара-дара еицәажәо, имыццакӡакәа ииасуаз амш еигәырҕьо. Аҿар, гәыҧ-гәыҧла еицны илахҿыхӡа ицәажәоз, иччоз. Еитцыхәхәа игы-

лаз асқамқәа рҿы еиуеиҧшым қәра зхыҵуаз ауаа тәан. Ажәакала – ҧсшьаран. Ҧсшьаран ацәеижьи азын, ҧсшьаран аҩнытҟатәи адунеи, адоуҳа, аҧсы азынгьы.

Уаргьы ари зегьы бзиа еицырбо аҧшаҳәа уаақәлеит. Ҧшьаала, ушьаҿа мырццакӡакәа, унапы уцьыба иҭакны аныҟәара уаҿын. Узывсуаз, ииасуаз, итәаз, ауаа зегьы урҿаҧшуан, узышьҭазгьы еилкааун ҳәа сыҟоуп. Аха макьана убла зыргәырҕьаша убомызт. Узныҧшылоз ахаҿсахьақәа зегьы игазго, аӡы унхыҧшылалак ухы шубо еиҧш, изсаны акәын убла ишыхгылоз.

Ус, имаҷымкәа уцахьан. Уажәшьҭа сгьежьып ҳәа анугәахәуаз еиҧш, абан мшәан, лара дахьыҟоу! Ааи, ааи, лара лоуп! Азныказ угәы ҭрысит, нас угәырҕьеит, уи ашьҭахь иҟауҵо узымдырыуа уаанхеит. Лара ҩажәаҟа метра бжьаны лҩызцәа дрыцны даауан. Нас унаҧшы-ааҧшын, уааигәа игылаз асқам уныкәтәеит. Угәы ццакы-ццакуа аусура иалагеит. Дара ашьшьыҳәа еицәажәо иаауан, уара уахь улыхәаҧшуан. Нас дануҿаҧшы, иаразнак улаҧш налхугеит. Абар инауаҩсынгьы ицеит. Ус акәымкәа илыцыз лҩыза ӡгабк қьаад хәычык ирҟәычны инкалыршәит. Уи ааҵьоушьеит,

уаазхәыцит, нас дара цыҭк ианынаскьа, унеины иаашьҭыхны уцҳьыба инҭоуцеит, аӡәы уибар ҳәа ушәозшәа унапш-аапшын.

Уи ақьаад хәыч хымпада, узыргәыргьаша акы анызароуп ҳәа уақәгәыгуан. Уԥсы ӡаны, иааилыхны ианаауриаша, угәыгракәа зегьы ныҵабга ицеит. Иара рыҩ-ганк рылагь иҭацәын. Уара абра ианны иубар уҭахын лҭел аномер. Нас улзасны шәеицәажәарц, шәеибабарц, шәеибадырырц, гәаҳәара дус иуман.

Иво, Исабели уареи уаҩышьала, доуҳала еиҭынхацәоу, еизааигәоу уааул ҳәа агәаанагара уман. Изхылҿиааауаз уи, аҳәара цәгьоуп. Убас иҟаҵәҟьазарц уҭахын ҳәоуп, мамзар уаҳа ҭакк амам.

Псеивгарак, еимгеимцарак уаахәыцит слышьҭаланы сцап ҳәа, аха нас, ари апҟа сара сыжәҩанаҿ изыпыруам ҳәа акы иунарҳәеит. Хатәгәапхарала, аҵыдаратә уадаҩрақәа аҭцамҭакәа исышьҭыр еиҳа иеҕьуп. Ар цызаҩгьы ирда даанхахьеит, саргьы схы сахашшаауам. Апсҭазаара иузаанашьҭуа, иугәыднаҭцо уздырам, иаҳбап иҟало анаҩс.

Абас ухала ухы урлахҿыхын, уҩагылеит. Нас абжьаапны ушныҟәалоз еипш, унапқәа уцҳьы-

бақәа инырҭоукын, ашьшьыҳәа уҩныҟа амҩа унанылеит.

4

– Бзиа дызбеит абри аӡгаб. Ибасҳәеит нас, ибымуазар. Схы дҭоуп, сгәы дҭоуп, ҭаха сылҭом. Аха слышьҭалом, ислахьынҵам.

– Уара уи дыршьа умаӡам.

– Ааи, исымаӡам, аха убас сгәы иаанагоит. Баргьы исаҳә уажәшьҭа дызныҳәатәыз Елыр.

– Лыцәа ҽеиӡам, Цәыблаҟы дылхалт. Есуаха акәӡам, аха инеиқәырццакны. Аныҳәаракәа раамҭа цеит рҳәоит, иахьа амедицина зегьы алшоушәа апхьагылара аannакылоит.

Иаҳбо ада ҽакы ыҟам ҳәа ҳгәы ҳамжьааит. Апсы, аҩсҭаа, Анцәа...

Анкьа анцәарныҳәаракәа ҟарҵон, егьиуан, уажәы уи абаҟоу. Аҳцәа рҭоуп ҳәа аҭаацәа шьҭарҵон ирныҳәон-ирныпхьон, уи зегьы мызи, изит.

Иахьатәи амшаз зегьы ҳгаӡақәоуп, зегь ҳҟәышқәоуп...

– Ааи, ааи, еилкааул, – лажәа уаапыҩлан, уангьы ҿымҭ даатәеит цьара акы дазхәыцуа.

Уаанӡа Исабел лыжәлагь еилукаахьан, абри аминуҭаз угәгьы урҭынчӡеит. Ихааӡа акы наулсит лара лхаҿсахьа убла ианыхгыл.

Ус, иҟәызгаӡа атцхгьы нашәхатәеит алашьцара ааиужьӡаны. Ажәҩангьы цстҳәала ихҟьан ҭыц хәыҷык аанмыжьӡакәа. Аетцәақәеи амзеи рылашара дара ирзынхан, ишәапырҳапуа алашьцара иалахеит, иалаӡит.Имақаруаз амра акәын, аха уи макьана амҩа дуун, адгьыл цыҭк агьежьра агын.

Уара уцаны уиарҭа унылаиеит, аха ацәа ула ихыломызт. Иабаныттаҩри сыпхызқәа, имааӡои ҳәа урзыпшын, аха урҭ амҩа рцәызны иҟьалазар ҟаларын. Апхыз ушазыпшыз ҩ-тцәык, х-тцәыкгьы аҭаҭын уахеит, иара арцәагеипш иухәазар ҟалап, уи нахыс иаарласны ублақәа неикәупсеит.

Амра пшьаала ашьха иавтцытцуан ашәшьыра еиҳа-еиҳа инаскьаго. Ашара еигәырӷьаз ашәыс хәыҷ неины амра иныцәтәалеит. Уи ахы ахаштын, иҷыгәӡа ашьац тата иныкәиан иамхацәеит. Итцегьы ихаахеит уажәраанӡа ишәаҳәоз атцаракәа рыбжьы. Уи иарҿыхаз, шьыжьы агылара бзиа збоз шьхыцкгьы нкапыр-аакапыруа адәы цшқа иныкәлеит.

Ус акәымкәа, ахьхьаҳәа зыбжьы гоз аӡыхь аангылеит. Иҿыхеит ацәахаа иалаз аҳәыс пшқа. Илахҿыхӡа ипырпыруа адәы иқәыз ашьхыц шәҭык инақәтәан уа иаанхеит. Урҭ зегьы акы иазыпшызшәа иаанҿасит. Ашәаҳәара иаҟәытцит атцарақәа. Иҭынчрахеит.

Абар иззыпшызгьы дахьааиуа. Адәы даақәлеит ӡгаб пшзак. Уи апҳал лыжәҩа иқәыргыланы, ихтыз лшьапқәа рыла ашьац-пшқа днылагыла-аалагыло ашьшьыҳәа дааскьон.

Лхаҿсахьа цқьа иузгәаҭомызт, избанзар, илхылтцуаз алашара убла хнахуан. Угәы адыпдыпҳәа еиҳа инеиқәырццакны аусура иалагеит. Унапгьы лара лахь иурххеит, аха ‌ уа зегьы ныцабгеит, ахьҭа уакны уаапшит.

Уцәыс-жьысуа, уҿырҳасуа уиарҭа унылатәеит. Напхыцла еибакыз реимыхреипш уара упхыз уҟәгара мариамызт. Иара даараӡа ихааны убла инхгылеит, инулсит. Абри аҩыза апхыз ссир ахаангьы иумбацызт.

Нас уҩагылан ателербага аҿоукит, уаҟа хатцак ацәажәара даҿын. Ихы-иҿы цәышӡа, иблақәа тцчааны, аха деилаҳәа-еилаца акресло днаҳәы-ааҳәуа дантәалан.

– Ишәсахьақәоузеи, шәсахьа ыцәааитеи, – уҳәеит уара угәы ҭкапуа уахьгылаз. – Шәара ацәажәароуп ишәдыруа. Бзла шәыгәӷәоуп, аха аус шәанақәшәалак, шьҭахьҟа шәхьаҵуеит. Агәы шәызҭаӡам, аилкаара шәымаӡам, апсҭазаара иашамкәа шәахәапшуеит. Шәара шәҩызцәа ҳапсадгьыл дырпхашьоит. Ҳапсацәоуп шәҳәоит, аха сара шәыпсуарахәа акгьы сымбеит. Шәҭыпцкәа рпханы шәтәоуп, агылара шәацәаашьоит, шәымгәацәақәа ҭҳәаны, аишәа иқәҭцаны шәҿы афатә ҭашәыцьгәоит. Ишәфеит, ишәфеит, аха шәыпсы ҭәуам, имаҷышәшьоит, итцегьы шәҭахуп. Ахаан акгьы зымбац шәакәын, уажәы… – уажәа уалымгакәа уаанҿасит.

Ари ицәажәоз ахаҵа дызлоугәампхаз, дзыхурҟьаз сыздырам, ус ипшра угәы иақәымшәеит ауп.

Иво, уара даарӡа иҟәышу уаҩык уакәушәа угәы иабон. Саҭоумҵан, аха хәычҷак ухы-угәы уажьозар ҟаларын. Ухыхәшьара иҳаракцәаны иургылон, аха уанӡа узынаӡомызт, избанзар иугу абара уцәуадаҩын. Аха нас ухы арҳаракра акыр збахьоу аҳәызба аҿы шцагәуеипш ицагәит.

5

Уара шьаҿаӷәӷәала ухықәкы анагӡарахь ундәықәлан, иаарласны Исабели уареи шәеибадырит. Умшәакәа арестаранахьгьы уаалыпхьеит, ларгьы лгәырӷьара лыҩнытҟа инҭакны дақәшаҳатхеит.

Уаҟа саатҟәак шәтәан, шәцәажәон, шәеибадырра иацышәҭцон. Алафҳәарахьгьы агәалаҟазаара уман, шәеибарччеит, шәылахҿыхра ауаҩы игәы иазнарҳауан.

Ианааилахәла лара аҩныҟа дцарц нақәылкит, уара лынаскьагара уҿазукит. Ус Аҟәа ақалақь цшӡа шәналалеит, уахынлатәи апсҭазаара шәацныҟәо. Иаркыз алашарақәа оумакала идырблахкыгон ашәапыцьап, амҩа, аҩнқәа…

Абри адунеи шаҟа идуу, шаҟа иҭбаау уаназхәыцлак, насгьы зеипш қәра дуу иамоу, еилукаауеит ҳара ауаа ҳапсҭазаара, ҳабзазара еимгеимцарак ишаҩызоу. Пшьаала шәеицәажәара иацуҭцон уара.

– Ааи, нацьнатә аахыс егьа ҟалахьеит, аха иныкәӡааит зынӡакыстцәҟьа адунеи иамбацшәа. Лыбжьыхаа угәы иныкәыҩуа улывагылан уцон аамҭа аанкылара уеилаҳауа.

Минуҭкќа аҿымҭра иаамҭахеит, нас еиҭах уара уи ааќәухит узызҭцааша анухәыц ашьҭахь.

– Бара апхызқәа рыгәра бгоу?

– Мап, сара урҭ срыцәшәоит.

– Избан?

– Хаала сдырцәом аќынтә. Иуаҳахьазар акәхап Цәыблаќы апхызқәа рынцәахәы цәгьа лызбахә.

– Аха уи мифк аҳасабалоуп ишыќоу. Аҭцаарадырра уи азханатцом.

– Бзиоуп нас, ус уҳәозар, аҭцаарадырра иазханамтцо рацәаӡоуп. Пхыз избало узеиҭасҳәап иуҭахызар?

– Еиҭаҳә, слымҳа кыдтцаны сзырҩуеит.

– Сыцәоуп, пхызк сбоит, иаалырќьаны аӡәы сишьит. Лашьцароуп, сыпхыз шынтцәаз еилыскааит, аха сзаапшуам. Ашәара ҕәҕәа сықәҳаит, исдыруеит сшьапы ма снапы шыртцыстәу, аха иауам, акгьы сзыќатцом. Сыҳәҳәар сҭахуп, сгәы ҭытцны ицоит, сзаапшуам. Нас иаалырќьаны сыҳәҳәаны ацәа салтцуеит, аха уи ашьҭахьгьы секундк, ҩ-секундк сызтцысҙом.

Абри аҩыза апхызқәа анызбоз шықәсқәак рапхьа акәын, уажәы еиҳагьы еицәоуп. Гәып-

ҩык аҳақьымцәа рахь снеихьеит, апсихологцәа рахьгьы, аха урҭ акгьы иухәом.

Уара ари иахуҳәаара уҿамшәеит, убри аќынтә шәцәажәара даҿа ганкахьы ииаугарц ус уҳәеит:

– Апсҭазаара гәыгәҭажьтәым, итцалатәуп. Ааи, имариам, аха ауаҩы иҭаххар илымшо ҳәа акгьыќаӡам. Сара быздырырц сҭаххан, иаразнак акәымзаргьы уи аќатцара сылшеит.

– Исгәалашәаз удыруоу? Ани асы зқәыз аҭлa ануршәшәа иақәыз зегьы агәаќьҳәа ианукәҳа, иусахьаз абара акыр иапсан. – Исабел дамхаччан уаргьы уқьышә нуркьынаан хаарак нанылеит.

– Иќастцоз сақәымшәеит азоуп.

– Абар ҳааит. Иҭабуп иахьатәи амш азын. Ҳаибадырра даараӡа сеигәырҕьеит.

– Саргьы убас.

– Сҭаацәа сыршьуеит, сцалап. Абзиараз! – Исабел даахәын лшьаҿа ырццакны лыҩны агәашә ашќа дындәықәлеит.

– Еиҭах ҳаибабап ҳәа агәра ганы сыќоуп, – налышьҭаҿуҭит уара.

– Ааи, хымпада!

Угәырҕьара жәа азхом. Упырпырyа амҭәыжәҩақәа уоузшәа ааќалеит. Убжьы ҭганы уҳә-

ҳәарц уҭахын, уҩырц анаҩс. Минуҭқәак рышьҭахь иагьыҟаутцеит уи. Адунеи зынӡаск аҽаҧсахит, иара иҩычахеит цәанырра дула.

Абри аҭоурых абас инҵәазҭгьы даараӡа иҧшӡахон, аха анаҩсгьы акы ыҟамзи. Усҟан уара иуздырӡомызт уаҧхьаҟа иузыҧшыз, уи аӡәгьы издырӡом. Уаҵәҭәи амш еснагь анаҟә хуп.

Уи ауха аҧхызқәа урҭахәхәа уцәеит. Адырҩаҽны Исабел дызбап ҳәа лыҩныҟа амҩа укәлеит, уанааигьы иубаз абри ауп.

Ашҭа ауаа рыла иҭәын, аҳәҳәабжь, аҭцәуабжь гон. Ус, ҷкәынак ашҭа дааҭытцын уахьгылаз аганахь иҽааихеит.

– Иҟалеи ара, иҧсыда? – ҳәа угәы ҭӡаӡааува унаиазҭцааит.

– Рыӡҕаб затцә ацәа дшалаз лгәы аанкылан дыҧсит, Исабел лыхьӡын.

Улаҕырӡ убла иныҭшәан, ашьҭа ааннажьуа ицәышхаз уӡамҩа инанылеит. Уи ашьҭахь иаанкылеит зегьы, улашәхеит, удагәахеит, уҽаҳахеит. Угарыгаҽео, уахьцо узымдыруа икәадахаз ушьаҧқәа цәгьала еихго амҩеихда уанаанылa иааиуаз амашьына агьеҩҳәа иусит.

Убри аахыс адабла уалоуп, абар мызкы ҭцырц акгьы агым. Аҳақьымцәагьы дзалтцуам, башо-

уп рхәоит, аха сара уҧсҭазаарахь усырхынҳәыр сылшоит. Уажәгьы, акома уаналтцлакгьы амнезиа ҳәа изышьҭоу ачымазара ухьуеит, иара ухьаанӡа иҟаз зегьы ухашҭит лара лхаҿсахьа ада. Угьежьырц уҭахума?

– Маҧ. Сара избахьеит ашьхеибаркыра дуқәа, еибах-еибафо ицәқәырҧо аӡиасқәа, еишьылӡа иҭатәақәоу аӡыжькәа, иатцәабҕьыла ихҟьоу абнарақәа, ана-ара изызхҳауа ашәырқәа, ашәҭқәа. Сгьежьыр сыҧсадгьыл аҿы урҭ сбар ауеит, аха абраҟа хьаада акәын урҭ зегьы сышрыхәаҧшуаз. Уатәи сыҧсҭазаара уажәшьҭа ҭакы амамшәа збоит.

– Жәынгьы-ҿангьы ауаа рыбла иажьон, уаргьы ус умыхьааит. Иубаз изакәу ҳәа иудыруеи? Саргьы усжьазар ҟалоит, иузеиҭасҳәоз мцык наластцазар? Лара лыҩны уаннеи ҧсрамызҭгьы иҟаз? Ачара ашьҭахь амахә еиҧш уаарышьҭзар лҭаацәа? Амашьына уантәи ушцоз акәымзар ишусыз?

Агәыҕра, агәыҕра, еиҭахгьы агәыҕра. Дызбоит ҳәа угәыҕма, дахьызбалакгьы дызбоит ҳәа. Нас иуҭаху уҧсҭазаарахь агьежьра?

– Ааи…

АЛХАС ҚАПШЬ

1992

ИЛЕИУЕИТ АӠЫ

Еиҿагылоуп ҩ-храк,
Наӡаӡа еиҿапшуа.
Игылоуп ҵысрада,
Имыцәо имаапшуа.

Ахрақәа рӡышра,
Убла рыхьӡоит,
Рашәақәа шааиуа,
Рҩашны ишәахәоит.

Ахра аҽалырҟьа,
Слаӡандаз ҳәа лассы,
Аҳауа аҽалырҵәраа,
Илеиуеит аӡы.

Илеиуеит аӡы,
Бзанҵы инҵәаӡом.
Ахаангьы аӡәы
Излеиуеи? – иҳәаӡом.

* * *

Инеиуеит ахәыцрақәа еишьҭала,
Заа ианысцаз аҳауа,
Урҭ ныҟәоит ирысуа аԥшала,
Са исҳәо зынӡа ирмаҳауа.

Инеиуеит ахәыцрақәа ԥшьаала
Иныҟәызго ирымоузеи мчыс?
Изырҭахи амч, дара рхала
Аӡәы урҭ аниоулак ҳәатәыс.

Инықәыстцоит сахьак снапала,
Ахала иҭнахыз са сгәы.
Ишәымзаргьы иссиру аԥштәала,
Ажәала иҭалап шәа шәгәы.

* * *

Хәыҷыказ хәыҷыкоуп сзыҳәо,
Ҟәарҷахак сгәатцаҿ инхаанӡа,
Аҷыкоуп, аҷыкоуп сызго,
Мрак сара саагәа икаԥхаанӡа.

* * *

Уажәы имцаха иԥызжәо агәқәа,
Ушьҭан инықәызәӡәаа иагоит ақәа,
Уажәы иумоу гәыкала ишьа,
Ушьҭан умҭаҟаарц иҭацәу аҳаԥшьа.

* * *

Ашәҭ ҟаԥшь иагәылаз абзиабара,
Ааԥын ԥшқарахаз иаатит,
Аӡын ԥхызла избоз лыблақәа,
Игәхьааган уажәы сынҭаԥшит.

* * *

Аԥша ҟәанда
ԥшьаала
иасуеит ихааны.
Са сангылоуп амҩа,
бцәаара сазыԥшны.
Ус бынсывсыр
ачча
    бҿықәшәа бналацәҟәны,
Быблақәагь
гызмалрак рыхцаны,
Ирҭахушәа сырхыԥшылар
иааигәаны…
Атцәа кәамԥа аныҟало
иҟаԥшьны,
Ҳаицаԥылап ҳанасыԥ
шаны.

* * *

Снышь хәыч са сақәтәоуп,
ашьшьыҳәа изсауа.
Аԥрақәа шкәакәоуп,
аарла итцысуа.

Ихьшәашәаз уажә амза,
атцх ԥшӡа атцәцазар,
Имгылашеи амра,
ба быԥрақәа ааигәазар…

АХҚӘА

АЛИНА АЖЬИПҲА

1989

«Сӡамҩа иагәӡуаз ақәа рыцқәа»........................3
«Ҳаипҵыртҵра аамҭа – »......................................4
«Нас уажәыгь иуҭахӡами сбара?..»...................5
«Сҩыза, уабацеи?»..6
«Баша сыҟан сузыпшны...»..................................7

АЛИНА АЖЬИПҲА

Аиҭагақәа

Станислав Лакоба.. *9*
Асааҭ 9
Акамбашь 14
Омар Беигәаа *19*
Асҭампылтәи аҧсуа ибжьы 19
Голос абхаза из Стамбула...............................21
Фазиль Искандер *23*
«Отяжелел, обрюзг, одряб...»..........................23
«Ахәыжәцәа схалеит, схьанҭахеит...»... 24

Таиф Аҵьба *25*
Ацәыкәбар хәыч 25
Капелька 27
«Зны-знынла сара сызлаҟоу ссируп…»........... 29
«Иногда я пребываю в чуде…»… 30
Анатоли Лагәлаа *31*
Арахь уеиха! 31
Заходи домой 33
Ҽаӡәы битәуп 35
Ты не моя 36
Гәында Кәыҵниаԥҳа *37*
«Амҵәыжәҩа змоу ҽыхәоуп сыцсы…»… 37
«Душа моя с крыльями конь…»...................... 39
«Анышь иатцәа амшын иатцәа ихуп…».......... 40
«В лазурном море парусник плывет…»… 41
Гунда Сақаниа *42*
«Аамҭеипш спыруеит мышкы…».................... 42
«Как время улечу и я…»… 43
«Изатцәуеит апша адәныҟа…»… 44
«Одиноко ветру в поле…»….......................... 46

БАДРАҞ АҨЗБА

<u>*1984*</u>

Гәымсҭа 48
«Ашәапыцьап афҩы хаара…»........................ 49
Ҭагалан 50
«Сашьҭоуп исымпытцшәаз ба бцәаара…»...... 51
Амҩа 52

АЛЬБИНА АНҚӘАБПҲА

<u>*1989*</u>

«Ашәа схәоит, исхәоит сара»… 53
«Ишыхшәара иҟоу…»… 54
«Сыҩнра бгәараҭан иббар…».......................... 55
«Ҩ-дунеиктәи ҳатцх аҿы…»… 56
«Удунеи аҿы умаӡа тцәахуп…»… 57
«Атцхқәа цоит, амшқәагь цоит…».................. 58
«Сгәыдкыл, сгәыдкыл, сыпшалас …».......... 59
«Сныҟәо сцоит…»….. 60
«Маӡа, маӡа ушьҭа схуп.»… 61
«Сыцәа ҟьалан»… 62
«Атцх ҭынчӡа ицәоуп…»… 63
«Атцх иакәыршоу ахыза…»............................. 64
«Атцх лашьца агәҭаны…»............................... 65

АБЗАГӘ АҞАЛҐЬБА

<u>*1992*</u>

Анацәкьарақәа рныҟәара............................. 66
Ашьыжь қәыпш... 68
Амши атцхи.. 69
«Ашьхақәа ирзымҳәо амшын иаҳәоит…».... 70
Быблақәа 71
Уахыказ ҳанхон.. 72
Апхыз бшалаз.. 73
«Шәгәы шәанҭаҳәҳәо…»… 75
Бысхашҭып.. 76

Аетцә пхьаӡаҩ 77
Ауаҩы иахь… 78
Аибашьҩы иблақәарҿ.. 79
Ақәа иалху аҩны….. 80
«Пхызым апстазаара, пхызым…»…................ 81
«Ауаҩы инахысгьы ауаҩра»…........................ 82
Аамҭа – ауадақәа… 83
«Ажәҩан еипш сажәхьоум…» 84

ЛИКА АГРПҲА

1988

«Амра бырлашны ».. 85
«Алашара аҽалак…»… 86
«Уара уда»… 87
«Амши амши »... 88
«Иҟастцо иашоу…»… 89

ДМИТРИ ГАБЕЛИА

1986

Ашьацеипш суаҩны.. 90
Сышьҭазы сынхоит.. 91
«Иахьа сара бчараҿ стәан…»......................... 92
Бзиа иеибабо агәкәа 94
Цәқәырпамҩак.. 96
Ҳлахьынтца ҳнапы ианып 98
Шәгыл анаҟә збарҭоу.................................... 100
Аҿымҭра шәартоуп 102

Адунеи аҳәатәхамтца 103
Амра зқәыпхоз.. 106
Есқьынгьы тцәгәырқәак................................ 110
Рыпсқәа нибахуеит.. 112
Амаҷи адуи 114

САИДА ҲАЦЬЫМПҲА

1990

Аҳәыҳә 115
Аӡыхь 119
Амза-ҿа ангыло ауха… 123
Аӡыни аапни реилытцымҭаз 125
Асду знык акәӡам ианауы… 127
Сыпсықәра ҳауадароуп… 129
Апсаатә раамҭа 130

АЛХАС ЧХАМАЛИА

1983

Апшьаҭып.. 132
Абзиабара 134
Агәҭыха... 136
Ауаҩпсы.. 138
Апҳәызбеи ашәҭқәеи 139
Апсҭазаара ахьалаго 141
Атцх аблақәа 143
Бысҟәатц уахак.. 145
Иҟан ауаа... 146

АДГӘЫР ГӘЫНБА

1989

Сҩызцәа шәыетцә 148
Иреиҕьу ашәҭ 149
Ҿыстҭып 150
Пхызла апхыз 151

ЏЬАМБУЛ ИНЦЬГИА

1986

Аапын ашәҭыц 152
Ишанхоит апсра 153
«Амза агәалакәа ахашҭын» 154
Аҿа зауз 155
Ҩ-цәашьык 156
Хәыцрак сшалаз 158
Аӡын ааигәахоит 159
Заҳкәажә илашьапкыз 160
«Икапсоит жәҩантәыла абаҳчаҟынтәи…» .. 161
«Ахьхьа ахылтцуа акәарачҷа неиуан…» 162
«Ашәышықәсқәа иргәылаӡхьоу» 163
«Иҿшәаз абҕьыц»… 164

НАУР ГАРМЕЛИА

1985

Акәыцьма 165
Ицәышын сӡамҩа санизгбы 168
Цәыблаҟы 169

АЛХАС ҚАПШЬ

1992

Илеиуеит аӡы 194
«Инеиуеит ахәыцрақәа еишьҭала…» 196
«Хәычыказ хәычыкоуп сзыҳәо…» 197
«Уажәы имцаха ипызжәо агәқәа…» 198
«Ашәҭ ҟапшь иагәылаз абзиабара…» 199
«Апша ҟәанда » 200
«Снышь хәыч са сақәтәоуп…» 201

Алина Ажьиԥҳа *Бадраҟ Аҩӡба*
Альбина Анқәабԥҳа *Абзагә Аҟалӷьба*
Лика Агрԥҳа *Дмитри Габелиа*

АЗАЗА АРЫЦҚӘА

Саида Ҳаӷьымԥҳа *Алхас Чхамалиа*
Адгәыр Гәынба *Ҵьамбул Инцьгиа*
Наур Гармелиа *Алхас Қаԥшь*

Аиқәыршәаҩцәа: *Е. Коӡониаԥҳа, Д. Габелиа*
Аредактор: *Ан. Лагәлаа*
Акорректор: *Р. Коӡониаԥҳа*
Акомпиутертә виорстка *Наира Гәынԥҳа*

Аформат 70x100 $^{1}/_{32}$. Атираж 300.
Иҟацә. акь. бӷь. 6,625.
Инықә. акь. бӷь. 8,613. Аҿацапҟа № 14.

АУН «Акьыԥхь аҩны». Аҟәа, Ешба имҩа, 168.